

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконав:

студент 4 курсу, групи 472
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Миронець Давид Олександрович_____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Ткачук Ірина Ярославівна _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 15 від «30» травня 2023 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	6
1.1. Міжбюджетні трансферти як основа фінансового вирівнювання місцевих бюджетів	6
1.2. Види міжбюджетних трансфертів, порядок їх розрахунку та затвердження	12
РОЗДІЛ 2. СТАН НАДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДОТАЦІЙ І СУБВЕНЦІЙ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В 2018-2022 РОКАХ	21
2.1. Аналіз фінансової спроможності бюджетів територіальних громад області та їх бюджетне вирівнювання у 2018-2022 роках.....	21
2.2. Аналіз надання та використання субвенцій місцевими бюджетами Чернівецької області.....	29
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖБЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	37
3.1. Зарубіжний досвід фінансового вирівнювання територіальних громад.....	37
3.2. Перспективи вдосконалення системи міжбюджетних трансфертів в умовах воєнного стану та відбудови держави після Перемоги.....	43
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність роботи. Міжбюджетні відносини є важливою частиною бюджетної системи, та відображають порядок взаємозв'язків між органами влади різних рівнів щодо організації внутрішніх потоків фінансових ресурсів під час горизонтального та вертикального бюджетного вирівнювання (цьому передують розподіл повноважень між різними рівнями влади та і відповідно визначення обсягів власної доходної бази кожної складової бюджетної системи, а також розмежування регулюючих доходів).

Наслідки впливу трансформаційних процесів, які зумовлені проведенням адміністративно-територіальної реформи та реформи децентралізації, на функціонування системи місцевих бюджетів дають підстави резюмувати, що більшість реформаторських ходів враховують необхідність досягнення ключової мети- стійкого зростання, спрямовані на забезпечення органів центральної влади й місцевого самоврядування достатнім для належного виконання власних та делегованих повноважень належним обсягом фінансових ресурсів, покращення якості й доступності надання публічних соціальних послуг, усунення фіскальних дисбалансів між територіями, спричинених асиметріями соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Водночас, з огляду на доцільність покращення ефективності системи управління державними фінансами, не викликає сумніву необхідність вирішення таких основних проблем: низький рівень самостійності й прозорості органів місцевої влади, невелике збільшення власних доходів та незначна їх питома вага у доходній частині місцевих бюджетів, низьке фіскальне значення місцевих податків і зборів, волатильність бюджетної політики щодо перерахування трансфертів місцевим бюджетам, неефективне використання наявних бюджетних ресурсів, несуттєве збільшення інвестиційної складової місцевих бюджетів, відсутність затверджених реальних стратегій соціально-економічного розвитку територіальних громад та низька якість стратегічного й середньотермінового бюджетного прогнозування, низькі темпи запровадження

інноваційних технологій бюджетування (партиципаторне і гендерно орієнтоване бюджетування) у процесі складання та виконання бюджету на субнаціональному рівні та низький вплив громадськості у ньому.

Стійкість бюджетної системи України багато в чому залежить від розвитку міжбюджетних відносин, тому проблема ефективної системи побудови міжбюджетних відносин у країні є найактуальнішою.

Механізм міжбюджетних відносин перебуває у ході розвитку під дією потреб вирішення проблем соціально-економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць і країни в цілому, усунення розбіжностей у фактичному розвитку територій шляхом покращення керованості фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Зазначене знайшло відображення в Бюджетних Кодексах України 2001 р. і 2010 р. Проте для подальшого вдосконалення міжбюджетного регулювання потрібно своєчасно виявляти основні проблеми, що потребують вирішення.

Варто зазначити, що проблема міжбюджетного регулювання в Україні досліджена досить ґрунтовно. У вітчизняній науковій літературі окремі питання формування багаторівневих бюджетних систем та бюджетного регулювання висвітлено у працях В. Андрущенка, Й. Бескида, О.Кириленко, В.Кравченка, І.Луїної, В. Федосова, К. Павлюк. У той же час повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію України у лютому 2022 року вивела необхідність удосконалення системи міжбюджетних трансфертів на новий рівень.

Метою дослідження є розкриття ролі і впливу міжбюджетних трансфертів на зменшення диспропорцій та активізацію територіального розвитку, окреслення напрямів удосконалення бюджетного регулювання в контексті продовження реформи бюджетної децентралізації.

Мета роботи даного дослідження зумовила необхідність розглянути наступні завдання:

1) розкрити теоретичні засади функціонування системи міжбюджетних відносин в Україні, дослідити її суть та види;

2) провести аналіз впливу дотацій на збалансування місцевих бюджетів Чернівецької області;

3) здійснити огляд можливостей залучення досвіду інших держав до покращення міжбюджетного регулювання в Україні;

4) виявити можливі шляхи удосконалення системи міжбюджетних відносин в умовах післявоєнної розбудови України.

Об'єктом дослідження є функціонування системи міжбюджетного регулювання в Україні.

Предметом дослідження є механізм надання фінансової допомоги центрального бюджету у бюджетному вирівнюванні фінансових спроможностей місцевих бюджетів.

Методи дослідження. При проведенні даного дослідження використано сукупність окремих методів, зокрема загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних підходів. Також застосовано структурний і системний методи, діалектичні та формально-логічні підходи, аналіз і синтез, узагальнення, порівняння, статистичні методи, логічні та історичні підходи.

Науково-методологічною та інформаційною базою є наступні джерела інформації: Конституція України, Бюджетний кодекс України, статті з питань бюджету в періодичних і наукових виданнях, статистична та фінансова звітність органів влади та ін.

Структура кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, в тому числі шість питань, висновки, список використаних джерел, додатки. Основний зміст роботи викладено на 54 сторінках, які містять 7 таблиць і 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Міжбюджетні трансфери як основа фінансового вирівнювання місцевих бюджетів

В умовах унітарної країни, якою є і наша держава, важливим напрямом державної економічної політики та її складовою - бюджетною політикою є рівномірне фінансове забезпечення наданих державних гарантованих соціальних послуг населенню на всій території України з метою збалансованого розвитку відповідної громади, правових норм та механізмів стимулювання росту доходної частини й економії видатків бюджетів, при цьому зберігаючи високий рівень ефективності використання бюджетних коштів, в задоволенні інтересів усіх і кожного.

Практичне втілення цього напрямку здійснюється шляхом бюджетного регулювання з залученням механізмів фінансового вирівнювання. Метою міжбюджетного регулювання стає розподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених чинним законодавством за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів (коштів), які мають забезпечувати їх виконання.

Щодо терміну “бюджетне регулювання”, то зазвичай наукові працівники дотримуються думки, що це надання фінансового ресурсу з центрального бюджету України до бюджету АР Крим, бюджетів регіонів, міст Києва і Севастополя, територіальних громад держави з метою збалансування доходів і видатків кожного місцевого бюджету. Тобто беруться до уваги лише взаємовідносини між Державним бюджетом та регіональними бюджетами, що дещо обмежує коло суб’єктів міжбюджетних відносин.

О.П. Кириленко досить детально вивчила проблему визначення змісту поняття “бюджетне регулювання” та використовує термін “міжбюджетні

відносини”. Так, нею визначено найважливіші складові системи міжбюджетних відносин:

- розмежування коштів бюджетів відповідно до розподілу повноважень між центральною владою і місцевим самоврядуванням;
- забезпечення бюджетів обсягами доходів, які б забезпечували виконання покладених на них завдань;
- підтримка “бідних” у фінансовому вимірі територій;
- вилучення коштів до центральної ланки у відносно “багатих” у фінансовому вимірі територій;
- різні напрями взаємовідносин, що виникають у процесі виконання бюджетів (взаємозаліки, бюджетні позички тощо).

Автор характеризує основу міжбюджетних відносин як розмежування доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи держави, проведене відповідно до розподілу повноважень органів центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування [134, с. 251]. Необхідно відмітити, що автор зміст поняття “бюджетне регулювання” характеризує як підпорядковане поняттю “міжбюджетні відносини”, тобто зміст терміну “міжбюджетні відносини” включає зміст терміну “бюджетне регулювання”, а бюджетне регулювання, в даному випадку, полягає у збалансуванні бюджетів, що складають бюджетну систему держави, яке досягається за допомогою централізованого перерозподілу бюджетних ресурсів [134, с. 253].

Ширше визначення “бюджетне регулювання” запропоновано Василем Кравченко: “процес збалансування (вирівнювання) доходів та витрат бюджетів різних рівнів, що входять до бюджетної системи по вертикалі і по горизонталі” [144, с. 228]. Науковець визначив бюджетне регулювання як процес, але в такому визначенні даного терміну не розкрито можливих шляхів щодо збалансування доходів та витрат, так як провести збалансування доходів та витрат бюджетів теоретично можливо і без передачі бюджетних ресурсів між бюджетами (наприклад, зменшенням видаткової частини бюджетів). Проте, практика доводить, що можливість виконання бюджетних повноважень як власних, так і

делегованих, передбачає від органів влади застосування різноманітних механізмів у межах міжбюджетних відносин.

В. Кравченко під терміном “міжбюджетні взаємовідносини” визначає форму взаємозв’язків і взаємозалежностей між окремими складовими системи місцевих бюджетів, а також між бюджетами територіальних громад та центральним бюджетом, що є основоположним елементом системи децентралізованих фінансових відносин [144, с. 257]. Запропоноване трактування міжбюджетних взаємовідносин також не в повній мірі розкриває суть цього терміну.

Деякі науковці ототожнюють бюджетне регулювання з міжбюджетними відносинами, що при фінансовій підтримці „бідних” територій та вилученні коштів у відносно „багатих” у фінансовому розумінні громад, становлять зміст терміну „бюджетне регулювання” [265, с. 226].

С. Юрій у своєму визначенні бюджетного регулювання визначає мету відносин між різними рівнями бюджетної системи й розглядає його як напрямок передачі частини коштів бюджетів вищого рівня для збалансування бюджетів нижчого рівня [292, с. 189]. Це визначення описує напрямок руху бюджетних коштів тільки по вертикалі бюджетних взаємовідносин, і тільки від верху до низу.

На думку С. В. Слухая, бюджетне регулювання – це взаємовідносини, в основі яких покладений певний розподіл видатків і доходів різних територіальних громад [238, с. 42]. До цього визначення схиляються й інші автори [263, с. 516]. У запропонованому трактуванні бюджетного регулювання визначено лише горизонтальне вирівнювання.

На наш погляд, регулювання міжбюджетних відносин є ширшим визначенням, що охоплює багато напрямів, а не лише надання міжбюджетних трансфертів. Відповідно до словника «регулювання – це дія за значенням регулювати; керування, що полягає у забезпеченні наближення значень параметрів об’єкта керування до заданих значень. Регулювати означає впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підпорядковуючи його

відповідним правилам, певній системі» [50, с. 1207]

Основним інструментом реалізації політики держави в напрямі бюджетного регулювання є міжбюджетні трансферти.

Поняття «трансферт» широко використовується не тільки у фінансових документах, а й в різних галузях людської діяльності. У французькій мові його вживають для визначення переказу іноземної валюти з однієї країни до іншої або надання права власності на іменні цінні папери. В англійській мові про трансферт говорять у контексті здійснення передачі знань і досвіду для надання науково-технічних послуг, використання технологічних процесів, випуску продукції тощо. Щоправда, найбільш традиційним й звичним для нас є розуміння цього поняття як сукупності фінансових коштів, що передаються з центрального бюджету до місцевих бюджетів або навпаки з метою вирівнювання доходної та видаткової частин.

З бюджетної точки зору трансферти - це фінансові ресурси, які безоплатно і безповоротно надаються з одного бюджету до іншого бюджету через їх акумуляцію в центральному бюджеті. В Україні використовуються такі види трансфертів: дотації (у двох різновидах: на вирівнювання фінансової спроможності бюджетів-реципієнтів та додаткових дотацій на покриття бюджетного дисбалансу при наданні центральною владою податкових пільг чи інших змін у погіршенні податкової бази або передачі видатків на фінансування з місцевого бюджету); субвенції (для фінансування цільових програм та заходів); кошти, що передаються до центрального бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів територіальних громад (використовуються переважно для сумісного фінансування спільних проектів на суміжній території).

Головною метою надання бюджетних трансфертів є забезпечення допомоги бюджетам з недостатньою власною фінансовою базою внаслідок недостатньої податкоспроможності їх дохідної частини. Вразливість цього методу полягає в тому, що в фінансово сильних, ефективно функціонуючих адміністративно-територіальних громад вилучається частина власних отриманих ними доходів для надання допомоги іншим, фінансово слабкішим громадам.

Негативність цього явища полягає в тому, що вилучення коштів у фінансово розвинутих громад стримує динамізм їх економічного та поступального розвитку (що означає не лише втрати зацікавленості у розвитку таких громад, але і держави в цілому) і не сприяє розвитку фінансово слабких територій, оскільки надані їм трансферти з центрального бюджету покривають дефіцит споживання (надання гарантованих Урядом бюджетних послуг) та певною мірою сприяють стагнації їх розвитку. Тому прогресивна функція трансфертів полягає не стільки вирівнюванні бюджетної забезпеченості громад, а насамперед — вирівнюванні ступеня економічного розвитку усіх територій, як заходу усунення причин нерівномірності їх фінансової забезпеченості. Це передбачає зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок децентралізації бюджетних коштів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, міжбюджетні трансферти - це фінансові ресурси, які безоплатно й безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [8]; при цьому трансферти визначаються як кошти, одержані від інших органів центральної влади, органів влади АР Крим, органів місцевого самоврядування, інших країн або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [8].

Міжбюджетні трансферти надаються з метою:

1) коригування вертикальних податкових дисбалансів - покриття фіскального розриву між потребами у видатках і плановими обсягами власних доходів місцевих бюджетів;

2) фінансування, компенсації витрат (втрат) місцевих бюджетів громад, що пов'язані з здійсненням загальнодержавної політики;

3) коригування горизонтальних податкових розривів (фінансового вирівнювання). Трансферти застосовуються для вирівнювання фінансових можливостей надання суспільних послуг органами місцевого самоврядування та передбачають максимально однакові можливості одержання базових суспільних послуг їх кінцевими споживачами (громадянами);

4) коригування зовнішніх ефектів, що з'являються при наданні суспільних послуг або позначаються на якості їх надання - для компенсації органам місцевої

влади витрат на суспільно необхідні послуги, надання яких позитивно або негативно впливає на інші адміністративно-територіальні одиниці;

5) координації, гармонізації видатків місцевих бюджетів, що пов'язані з реалізацією визначених державою цільових програм. Передбачається для непрямого стимулювання органів місцевої влади до участі в здійсненні заходів у пріоритетних напрямках державної політики. Надання таких міжбюджетних трансфертів має забезпечити управлінську гнучкість і фінансову незалежність органів місцевого самоврядування та не має призвести до встановлення централізованого контролю пріоритетів витрачання коштів з місцевих бюджетів;

б) досягнення ефективності справляння місцевих податків і зборів, покращення фінансового управління на місцевому рівні. Умови надання трансфертів місцевим бюджетам мають передбачати мінімізацію ризиків утворення негативних тенденцій для органів місцевого самоврядування при формуванні доходної частини і проведенні видатків місцевих бюджетів. Водночас перерахування трансфертів може стимулювати діяльність органів місцевої влади у сфері бюджетного чи податкового управління;

7) забезпечення гнучкості проведення макроекономічної й соціальної політики центрального уряду. Необхідна степінь ділової активності в пріоритетних галузях економіки територіальних громад може забезпечуватися й підтримуватися через використання механізму міжбюджетних трансфертів або їх комбінацій [7].

Змістовно міжбюджетні відносини між бюджетами включають такі основні рольові функції:

— правову базу суб'єктів міжбюджетних відносин як системи відносин між органами центральної влади і місцевого управління з приводу розмежування і закріплення між їхніми рівнями бюджетних повноважень, дотримання прав, обов'язків і посилення відповідальності процесі складання і виконання бюджетів;

— економічну основу міжбюджетних відносин як системно впорядкованих фінансових потоків і зв'язків між суб'єктами міжбюджетних

відносин з метою формування доходів, розподілу і використання їх за цільовим призначенням для забезпечення суспільних благ;

— збалансованість бюджетів за доходами і видатками. Видатки різних рівнів бюджетів визначаються на основі обґрунтованості потреби в коштах, необхідних даним бюджетам для виконання визначених їм чинним бюджетним законодавством функцій і компетенцій у достатньому обсязі. Доходи бюджетів визначаються спроможністю їх фіскальної бази та коригуються за фінансовим нормативом бюджетної забезпеченості методом перерозподілу коштів бюджету.

Отже, міжбюджетні відносини за своїми рольовими функціями мають на меті забезпечення монолітності бюджетної системи країни шляхом узгодженості складових бюджетної системи, що досягається організаційно-правовими та фінансовими взаємовідносинами між органами центральної влади і органами місцевої влади щодо встановлення та розмежування бюджетних повноважень органів місцевого саморядування, фінансових ресурсів, прав, обов'язків та відповідальності всіх учасників в ході бюджетного процесу.

1.2. Види міжбюджетних трансфертів, порядок їх розрахунку та затвердження

Трансферти в практиці зарубіжних країн трактуються як "передавальні платежі", "односторонні перекази", характерними особливостями яких є те, що рух коштів у вигляді трансфертів не передбачає зустрічне одержання товарів, послуг або грошей. Широке за своєю сутністю визначення "трансфертні платежі" у бюджетній сфері трансформуються і конкретизуються терміном "субсидії", "дотації", "субвенції". У кожній державі є своя специфіка надання трансфертів, проте всі їх різноманітні типи можна об'єднати у дві основні групи:

- 1) безумовні (або загальні);
- 2) умовні (або спеціальні) трансферти.

Характерною особливістю сучасного вітчизняного визначення бюджетних трансфертів є те, що до них відносять не лише кошти, які одержують

місцеві бюджети з центрального бюджету, а й перерахування коштів, що надходять у зворотному напрямі - від місцевих бюджетів до центрального бюджету.

Бюджетний кодекс України змінив концептуальні підходи до класифікації міжбюджетних трансфертів. Відповідно до нього міжбюджетні трансферти поділяються на:

1) базова дотація. Базова дотація – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету територіальної громади, який його отримує;

2) субвенції (цільові). Субвенції – міжбюджетні трансферти для використання місцевим бюджетом на певну мету та в порядку, визначеному органом, який затвердив рішення про перерахування субвенції;

3) кошти, що передаються до центрального бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

4) додаткові дотації (надання державою податкових пільг, які зменшують доходну частину місцевих бюджетів, та не враховують при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів, має передбачати надання додаткової дотації з центрального бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів).

Одним із основних її видів є базова дотація. Вона надається з центрального бюджету і є основним інструментом підвищення фіскальної спроможності бюджетів територіальних громад шляхом запровадження механізму горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів громад за індексом податкоспроможності. Цей індекс визначається в межах таких місцевих бюджетів, як обласні бюджети та бюджети територіальних громад. Такий підхід до надання базових дотацій більшість науковці та практичних фахівців вважає більш досконалим, ніж той, що ґрунтувався на методі збалансування доходів і видатків, оскільки він дає змогу забезпечити особливості, притаманні конкретним адміністративно-територіальним утворенням, що появилися в процесі децентралізації.

Наступним видом дотацій є реверсна дотація, яка пов'язана з передачею коштів з місцевого бюджету до центрального бюджету для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Джерелом фінансування такої дотації є надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів територіальних громад, які є більш стабільними у своєму розвитку.

Розглянувши більш детально особливості, які притаманні дотаціям, можна відмітити, що незважаючи на те, що вони є полярними за своїм рухом:

- ці дотації є грошовим ресурсом, що надається для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій нашої держави;
- вони є протилежними за напрямом;
- вони функціонують між центральним бюджетом, з одного боку, місцевими бюджетами територіальних громад, з іншого боку.

Щодо мети таких трансфертів, то вона є спільною, а саме: пом'якшення територіальних особливостей у рівні бюджетної забезпеченості, стимулювання управлінської діяльності місцевих органів влади та реалізація державної бюджетної політики через систему міжбюджетних трансфертів.

Розрахунок обсягу базової/реверсної дотації здійснюється за механізмом, передбаченим статтями 98-99 Бюджетного кодексу України.

Для розрахунку базової чи реверсної дотації використовуються наступні показники:

- для обласних бюджетів здійснюється окремо розрахунки за надходженнями податку на прибуток комунальних підприємств та ПДФО з урахуванням таких параметрів:

- 1) кількість населення;
- 2) надходження обсягу податку на прибуток комунальних підприємств за останній звітний бюджетний період;
- 3) надходження обсягу ПДФО за останній звітний бюджетний період;
- 4) індекси податкоспроможності відповідного обласного бюджету, що розраховуються окремо за надходженнями податку на прибуток комунальних підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

- для бюджетів місцевого самоврядування, здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- 1) кількість населення громади;
- 2) надходження обсягу податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- 3) індекс податкоспроможності відповідного бюджету.

Механізм вирівнювання передбачає, що обласні бюджети, бюджети територіальних громад отримують базову дотацію, якщо рівень індексу податкоспроможності є нижчим значення 0,9 від середнього показника по державі (у розмірі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9). Для бюджетів з індексом податкоспроможності від 0,9 до 1,1 горизонтальне вирівнювання не здійснюється (не надається базова і не перераховується реверсна дотація). Із бюджетів територіальних громад, в яких індекс податкоспроможності перевищує 1,1, вилучаються кошти до центрального бюджету (реверсна дотація) в обсязі 50 відсотків від суми, що перевищує значення індексу податкоспроможності 1,1.

Наступний вид нецільових трансфертів – додаткові дотації.

Надання державою податкових пільг, які скорочують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням додаткової дотації з центрального бюджету місцевим бюджетам на компенсацію окремих втрат доходів місцевих бюджетів.

Крім того, Бюджетним кодексом можуть передбачатися інші додаткові дотації місцевим бюджетам. Наприклад, ст. 103^б Бюджетного кодексу України передбачена додаткова дотація на компенсацію видатків на переданих з державного бюджету закладів освіти й охорони здоров'я. Додаткова дотація на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я використовується на видатки закладів освіти (крім видатків на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників установ освіти, а також закладів професійної освіти (в частині здобуття повної загальної середньої освіти), а також на видатки закладів охорони здоров'я на проведення

оплати за комунальні послуги та спожиті енергоносії.

Додаткова дотація на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання закладів освіти та установ охорони здоров'я розподіляється з урахуванням кількості населення відповідного регіону, надходження власних доходів місцевих бюджетів області за попередній звітний період року, що передує плановому, приведеного індексу відносної податкоспроможності зведеного бюджету регіону, а також кількості учнів установ загальної середньої та професійної освіти.

Я показує практика, в процесі затвердження та виконання Державного бюджету в різні роки надавалися і інші додаткові дотації місцевим бюджетам.

Так у 2018 році була передбачена стабілізаційна дотація, яка спрямовується на покриття диспропорцій у бюджетах територіальних громад, які виникли у зв'язку із введенням нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами (бюджетної децентралізації).

У 2021 році передбачалася додаткова дотація на проведення розрахунків на протязі опалювального періоду на оплату комунальних послуг та енергоносіїв, які надаються установам, організаціям, підприємствам, що фінансуються за рахунок відповідних місцевих бюджетів.

У 2022 році у зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації появився новий вид додаткової дотації – на здійснення заходів щодо усунення наслідків ескалації воєнного конфлікту з РФ, запобігання виникненню надзвичайної ситуації або гуманітарної катастрофи в регіоні.

Основними субвенціями, які надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України є:

- субвенція на фінансове забезпечення будівництва, ремонту, реконструкції і утримання автомобільних доріг суспільного користування місцевого значення, а також вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах. Субвенція надається за рахунок джерел формування державного дорожнього фонду і розподіляється між відповідними місцевими бюджетами залежно від протяжності автомобільних доріг загального користування

місцевого значення на відповідній території станом на 1 січня року, що передує плановому;

- освітня субвенція, яка спрямовується на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників у початкових школах, гімназіях, ліцеях, спеціальних школах, заклади професійної освіти державної та комунальної власності в межах забезпечення коштами на здобуття повної загальної середньої освіти, а також закладах фахової передвищої освіти і коледжах, зокрема в частині забезпечення коштами на здобуття повної загальної середньої освіти.

- субвенція на надання державної підтримки громадянам з особливими освітніми потребами, яка спрямовується на надання підтримки держави для здобуття освіти дітьми сліпими та із погіршеним зором, глухими та із погіршеним слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із наявною затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з затримкою інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (зокрема з розладами аутичного спектра) у закладах та установах загальної освіти.

За рахунок субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами здійснюються видатки на оплату праці фахівців, проведення психолого-педагогічних, а також корекційно-розвиткових занять, отримання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг із додержанням проведення освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах (групах) закладів освіти, придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що допомагають опанувати навчальну програму, оснащення кабінетів та/або ресурсних кімнат у відповідних установах освіти та інклюзивно-ресурсних центрах для надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами;

- субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію наслідків негативної діяльності об'єктів спільного користування, які надаються з одного місцевого бюджету іншому для компенсації таких витрат. Умови надання

даних субвенції визначаються органами місцевого самоврядування на договірних засадах;

- субвенції на виконання інвестиційних проєктів, надання яких ґрунтується на таких основних принципах:

1) принцип об'єктивності та відкритості – який передбачає, що отримувач трансферту визначається за прозорими процедурами;

2) принцип єдності - розподіл субвенції має забезпечити реалізацію системи державних цінностей і напрямків інноваційного розвитку та забезпечити зменшення відмінностей в рівні життя громадян різних регіонів країни;

3) принцип збалансованого розвитку, який передбачає надання державної підтримки громадам з урахуванням їх потенціалу;

4) принцип цільового застосування коштів - субвенція передбачається виключно на мету, яка визначена надавачем, з урахуванням прогнозних та розвиткових документів економічного та соціального розвитку держави і відповідної громади, прогнозу місцевого бюджету.

Крім того, з Державного бюджету передбачаються інші субвенції, які мають обмежений характер (в часі, на території та ін.).

Зокрема протягом 2018-2022 років надавалися наступні субвенції на:

- придбання ангиографічного обладнання для медичних закладів;
- відшкодування вартості установам охорони здоров'я лікарських засобів для лікування окремих захворювань;
- придбання витратних матеріалів для установ охорони здоров'я та лікарських препаратів для інгаляційної анестезії;
- придбання медикаментів та засобів медичного призначення для забезпечення швидкої медичної допомоги;
- проєктні, будівельно-ремонтні роботи, видатки на придбання житла та приміщень для розвитку сімейних форм виховання, та забезпечення власним житлом дітей-сиріт;
- забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти в проєкті "Нова українська школа";

- модернізацію та оновлення матеріально бази професійно-технічних навчальних закладів;
- проведення виборів депутатів місцевих рад;
- будівництво та реконструкція палаців спорту;
- здійснення заходів щодо розвитку територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного агресії на сході України;
- реалізацію заходів, які забезпечують розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості;
- формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад;
- проведення заходів, пов'язаних зі створенням і забезпеченням нормального функціонування центрів надання адмінпослуг у форматі "Прозорий офіс";
- фінансування заходів соціально-економічної ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету бюджетам областей та територіальних громад, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між самими місцевими бюджетами визначаються статтею 108 Бюджетного кодексу України та постановою Кабінетом Міністрів України від 15.12.2010 №1132 «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» і забезпечує своєчасність, рівномірність їх розподілу та гарантує повноту перерахування трансфертів.

Отже, метою міжбюджетного регулювання є розподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених чинним законодавством за відповідними бюджетами та фінансових ресурсів (коштів), які мають забезпечувати їх виконання.

Надання бюджетних трансфертів забезпечує допомогу центрального бюджету бюджетам з недостатньою власною фіскальною базою внаслідок недостатньої податкоспроможності їх дохідної частини.

Система міжбюджетних трансфертів, відповідно до Бюджетного кодексу України складається з:

1) базової дотації. Базова дотація – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету територіальної громади, який його отримує;

2) субвенцій (цільові). Субвенції – міжбюджетні трансферти для використання місцевим бюджетом на певну мету та в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про перерахування субвенції;

3) коштів, що передаються до центрального бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;

4) додаткових дотацій (надання державою податкових пільг, які зменшують доходну частину місцевих бюджетів, та не враховують при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів, має компенсуватися наданням додаткової дотації з центрального бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів).

РОЗДІЛ 2

СТАН НАДАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ДОТАЦІЙ І СУБВЕНЦІЙ
МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В 2018-2022 РОКАХ

2.1. Аналіз фінансової спроможності бюджетів територіальних громад області та їх бюджетне вирівнювання у 2018-2022 роках

При аналізі фінансової спроможності місцевих бюджетів використаємо порівняння власних доходів до загального обсягу доходної частини місцевих бюджетів Чернівецької області.

Результати аналізу можна розглянути в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Фінансова спроможність місцевих бюджетів
Чернівецької області за 2018-2022 роки

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року проти	
						2018 року (%)	2021 року (%)
Загальний обсяг доходної частини бюджету області, млн грн	11638,0	11276,1	8767,3	9849,0	10519,8	-9,6	6,8
Обсяг трансфертів з Державного бюджету України, млн грн	8139,2	7349,8	4802,9	5075,3	4153,1	-49,0	-18,2
Обсяг власних доходів бюджету області, млн грн	3498,7	3926,3	3964,4	4773,7	6366,7	82,0	33,4
Фінансова спроможність бюджету області, %	30,1	34,8	45,2	48,5	60,5	101,3	24,9

Як видно з табл. 2.1, фінансова спроможність місцевих бюджетів Чернівецької області у 2018 році складала 30,1%, тобто власні доходи, що

зараховуються до місцевих бюджетів покривали лише 30% потреби в коштах, решта 70% надавалися у вигляді трансфертів з Державного бюджету України. У 2019 році фінансова спроможність місцевих бюджетів складала 34,8%, у 2020 році – 45,2%, у 2021 році – 48,5%, у 2022 році – 60,5%. Слід відмітити зростання фінансової спроможності місцевих бюджетів області. Так порівняно з 2018 роком фінансова спроможність бюджету Чернівецької області зросла на 101,3%, а порівняно з 2021 роком на 24,9%. Зазначене пояснюється як зміною підходів до фінансування соціальних субвенцій так і початком повномасштабної збройної агресії російської федерації у 2022 році.

Для вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів з Державного бюджету Чернівецькій області надавалися як дотації, так і субвенції (таблиця 2.2.)

Як видно з табл. 2.2., у 2018 році місцевим бюджетам області було надано дотацій в сумі 1250,2 млн грн, або 15,4% загального обсягу трансферту, субвенцій в сумі 6889,1 млн грн, або 84,6% обсягу всіх трансфертів (додаток А), у 2019 році надано дотацій в сумі 1357,6 млн грн (18,5%), субвенцій – 5992,1 млн грн (81,5%) (додаток Б), у 2020 році дотацій – 1236,1 млн грн (25,7%), субвенцій – 3566,8 млн грн (74,3%) (додаток В), у 2021 році дотацій – 1349,8 млн грн (26,6%), субвенцій – 3725,5 млн грн (73,4%) (додаток Г), у 2022 році дотацій в сумі 1304,0 млн грн (31,4%), субвенцій – 2549,1 млн грн (68,6%) (додаток Д).

Слід відмітити зміну структури обсягу трансфертів з Державного бюджету місцевим бюджетам області протягом останніх п'яти років (рис. 2.1.)

Так питома вага дотацій у 2022 році зросла проти 2018 року на 104,4%, а проти 2021 року на 18,1%, в той же час питома вага субвенцій зменшилася у 2022 році проти 2018 року на 18,9%, а проти 2021 році на 6,5%.

Виходячи із зазначеного надання базової та інших дотацій з Державного бюджету України є одним із інструментів вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Таблиця 2.2.

Структура трансфертів, які надавалися місцевим бюджетам
Чернівецької області у 2018-2022 роках, млн грн

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)
Обсяг дотацій з Державного бюджету України	1250,2	15,4	1357,6	18,5	1236,1	25,7	1349,8	26,6	1304,0	31,4
Обсяг субвенцій з Державного бюджету України	6889,1	84,6	5992,1	81,5	3566,8	74,3	3725,5	73,4	2849,1	68,6
Обсяг трансфертів з Державного бюджету України	8139,2	100,0	7349,8	100,0	4802,9	100,0	5075,3	100,0	4153,1	100,0

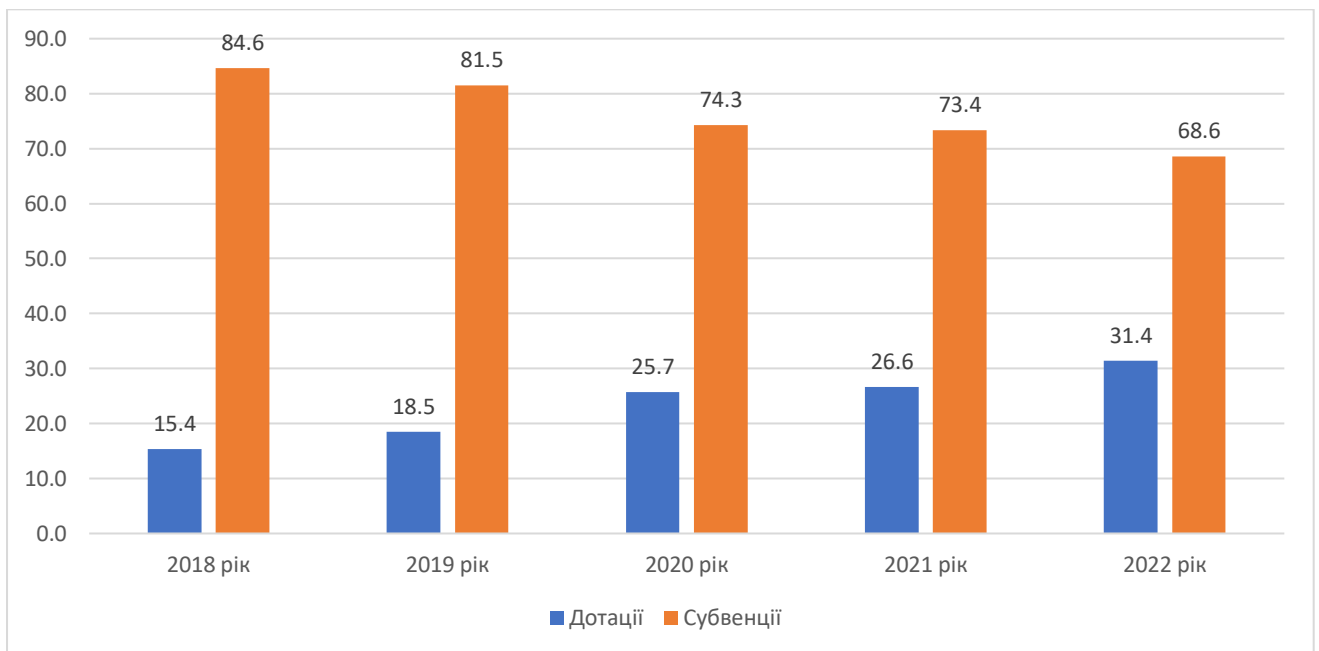

Рис. 2.1. Структура трансфертів з Державного бюджету місцевим бюджетам області у 2018-2022 роках

Аналіз надання дотацій у розрізі її видів має наступний вигляд (таблиця 2.3.).

Як видно з табл. 2.3, основним видом дотацій, які надаються місцевим бюджетам області є базова дотація. У 2018 році її питома вага складала 44,9% всіх наданих дотацій, у 2019 році – 54,1%, у 2020 році – 75,4%, у 2021 році – 81,4%, у 2022 році – 86,5%.

При цьому спостерігається ріст базової дотації (рис. 2.2.).

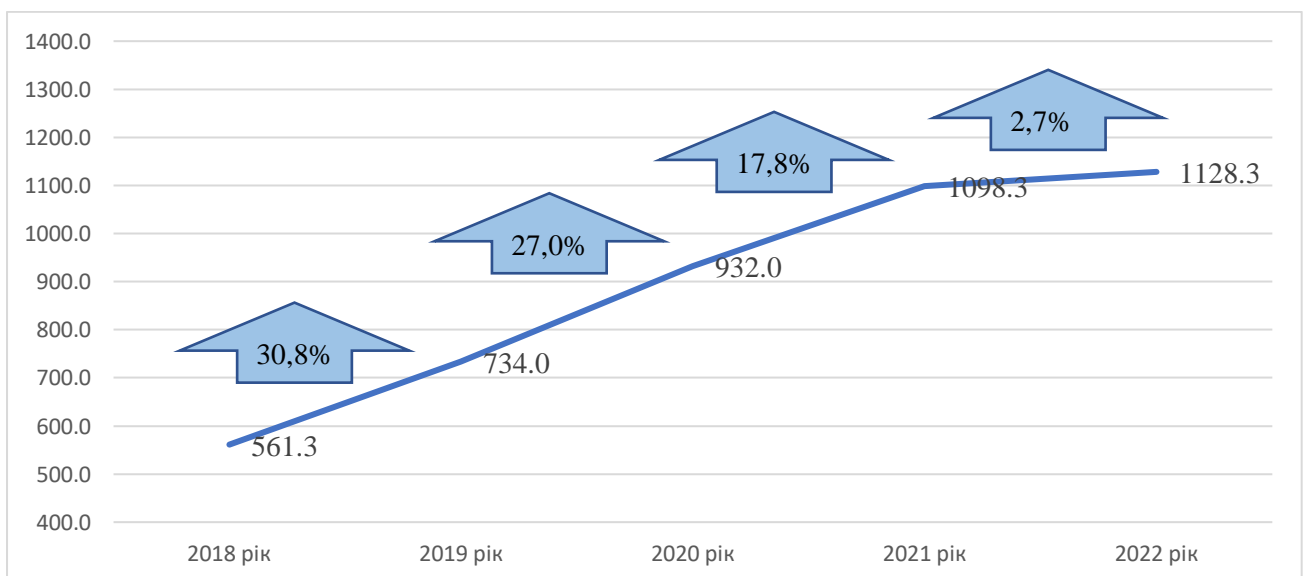

Рис. 2.2. Динаміка надання базової дотації місцевим бюджетам області в 2018-2022 роках

Таблиця 2.3.

Надання дотацій місцевих бюджетів Чернівецької області за 2018-2022 роки, млн грн

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року проти	
						2018 року (%)	2021 року (%)
Базова дотація	561,3	734,0	932,0	1098,3	1128,3	101,0	2,7
Додаткова дотація на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я	677,5	612,1	304,1	227,8	113,2	-83,3	-50,3
Стабілізаційна дотація	11,4	11,6	-	-	-	0,0	0,0
Додаткова дотація на проведення розрахунків протягом опалювального періоду за комунальні послуги та енергоносії	-	-	-	23,7	38,6	0,0	63,1
Додаткова дотація для надання компенсації закладам комунальної форми власності, що передані на фінансування з місцевих бюджетів, територіальних громад	-	-	-	-	23,9	0,0	0,0
Всього	1250,2	1357,6	1236,1	1349,8	1304,0	4,3	-3,4

Як видно з рис. 2.2., в 2018 році область отримала базову дотацію в сумі 561,3 млн грн, у 2019 році її обсяг зріс на 30,8% і склав 734,0 млн грн У 2020 році ріст базової дотації склав 27,0%, обсяг дотації становив 932,0 млн грн У 2021 році бюджетам Чернівецької області було надано базової дотації в загальному обсязі 1098,3 млн грн, ріст дотації порівняно з 2020 роком склав 17,8%. У 2022 році відбулося несуттєве збільшення обсягу базової дотації – лише на 2,7%. При цьому її було надано місцевим бюджетам в загальній сумі 1128,3 млн грн

Слід відмітити, що базова дотація надається майже всім місцевим бюджетам Чернівецької області (таблиця 2.4.)

Таблиця 2.4.

Показники кількості місцевих бюджетів Чернівецької області, збалансованих за допомогою дотацій у 2018-2022 роках (у розрізі видів бюджетів)

Роки	Базова дотація					Реверсна дотація		Збалансовані без дотації	
	обласний бюджет	районні бюджети	міські бюджети	селищні бюджети	сільські бюджети	міські бюджети	сільські бюджети	міські бюджети	сільські бюджети
2018	1	11	4	2	10	1	-	1	-
2019	1	11	7	3	12	1	-	1	-
2020	1	11	9	4	18	1	-	1	-
2021	1	-	8	7	35	1	-	2	-
2022	1	-	8	7	34	1	1	2	1

Як свідчать дані табл. 2.4., у 2018 році лише один бюджет був збалансований без дотації вирівнювання і один бюджет перераховував кошти Державному бюджету у вигляді реверсної дотації. Аналогічна ситуація у 2019 та 2020 роках. У 2021 році таких бюджетів стало 2, а в 2022 році – 3. При цьому обласний бюджет у всіх роках, що аналізуються був збалансований за допомогою базової дотації. Також всі 11 районних бюджети, до закінчення бюджетної децентралізації та зміни повноважень районних бюджетів були збалансовані базовою дотацією.

Загалом одержання базової дотації в розрізі видів бюджетів має наступний вигляд (таблиця 2.5.).

Таблиця 2.5.

Структура базової дотації місцевим бюджетам
Чернівецької області за 2018-2022 роки (в розрізі видів бюджетів), млн грн

Види бюджетів	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)
обласний	126,8	22,6	163,1	22,2	217,1	23,3	247,8	22,6	241,2	21,4
міські	48,3	8,6	65,0	8,9	91,4	9,8	209,6	19,1	223,1	19,8
селищні	12,3	2,2	9,9	1,3	10,6	1,1	119,2	10,9	124,9	11,1
сільські	103,7	18,5	179,8	24,5	217,2	23,3	521,7	47,5	539,1	47,8
районні	270,2	48,1	316,3	43,1	395,7	42,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Всього	561,3	100,0	734,0	100,0	932,0	100,0	1098,3	100,0	1128,3	100,0

Як видно з табл. 2.5., питома вага наданої базової дотації обласному бюджету у 2018 році складає 22,6%, у 2019 році – 22,2%, у 2020 році – 23,3%, у 2021 році – 22,6%, у 2022 році – 21,4%. Районні бюджети до зміни їхніх повноважень та утворення територіальних громад на території всієї області також мали суттєве значення. Так у 2018 році їх питома вага складала 48,1%, у 2019 році – 43,1%, у 2020 році – 42,5%.

Суттєве значення для збалансування місцевих бюджетів має додаткова дотація на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я, хоча її обсяг суттєво скорочується останні п'ять років (рис. 2.3.).

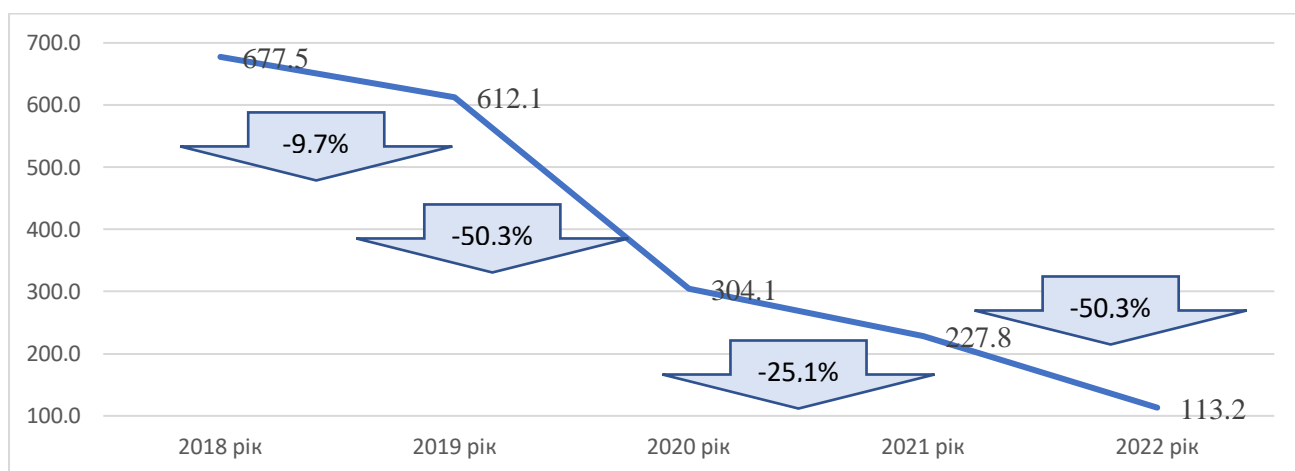

Рис. 2.3. Динаміка скорочення обсягів додаткової дотації місцевим бюджетам Чернівецької області у 2018-2022 роках

Як видно з рис. 2.3., обсяг додаткової дотації на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я у 2019 році скоротився порівняно з 2018 роком на 9,7% у склав 612,1 млн.грн, у 2020 році обсяг скоротився на половину і склав 304,1 млн грн, у 2021 році порівняно з 2020 роком на четвертину і склав 227,8 млн грн, у 2022 році скоротився ще на половину і склав 113,2 млн грн. При сталому збереженні повноважень із фінансування місцевими бюджетами установ та закладів таке скорочення негативного вплинуло на фінансову спроможність місцевих бюджетів та змусило їх направляти на делеговані повноваження у галузі освіти та охорони здоров'я свої власні ресурси.

Стабілізаційну дотацію (як додаткову дотацію з центрального бюджету місцевим бюджетам) до завершення процесу об'єднання територіальних громад

згідно із Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад місцеві бюджети області отримували лише у 2018 та 2019 роках. Так у 2018 році її обсяг склав 11,4 млн.грн, а у 2019 році – 11,6 млн грн

Крім того, у 2021 та 2022 роках місцеві бюджети області отримували додаткову дотацію на проведення розрахунків на протязі опалювального періоду за комунальні послуги та спожиті енергоносії (у 2021 році – 23,7 млн грн, у 2022 році – 38,6 млн грн, та у 2022 році отримали додаткову дотацію для надання компенсації закладам комунальної форми власності, що передані на утримання з місцевих бюджетів, територіальних громад в сумі 23,9 млн грн

2.2. Аналіз надання та використання субвенцій місцевими бюджетами Чернівецької області

Наступним видом трансфертів, за допомогою яких здійснюється вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів є субвенції.

За 2018 рік місцеві бюджети Чернівецької області отримали субвенцій в сумі 6889,1 млн грн, у 2019 році – 5992,1 млн грн, у 2020 році – 3566,8 млн грн, у 2021 році – 3725,5 млн грн, у 2022 році – 2849,1 млн грн (табл. 2.6.)

Як видно з табл. 2.6., обсяг субвенцій у 2022 році скоротився порівняно з 2018 роком на 58,6%, а порівняно з 2021 роком на 23,5%.

Слід відмітити, що методика та напрями надання субвенцій протягом останніх п'яти років зазнала суттєвих змін.

Зокрема це стосується субвенцій, спрямованих на соціальний захист (субвенція на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми та субвенції на надання пільг та житлових субсидій). Ці субвенції займали значну питому вагу у загальному обсязі трансфертів (у 2018 році – 45,5%, у 2019 році – 36,0%). Однак змінами до Бюджетного кодексу України, починаючи з 2020 року дані видатки проводяться через Міністерство соціальної політики України за рахунок коштів Державного бюджету. Зазначене спростило механізм виплати допомог, пільг та субсидій та скоротило терміни їх виплати.

Таблиця 2.6.

Показники надання субвенцій місцевим бюджетам Чернівецької області у 2018-2022 роках, млн грн

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року проти	
						2018 року (%)	2021 року (%)
- на виплату допомоги сім'ям з дітьми	1617,8	1741,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- на надання пільг та житлових субсидій	1518,6	414,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- на розвиток медицини, придбання медикаментів та медвиробів	66,5	43,1	120,6	0,0	0,0	0,0	0,0
- на формування інфраструктури ОТГ	68,0	75,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- освітня субвенція	1713,4	1958,3	2299,1	2706,2	2646,5	54,5	-2,2
- медична субвенція	1394,2	1283,0	338,9	0,0	0,0	0,0	0,0
- на підтримку закладів і заходів у сфері охорони здоров'я	0,0	0,0	79,2	161,2	69,4	0,0	0,0
- на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку територій	256,5	95,5	40,0	179,2	0,0	0,0	0,0
- на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами	7,3	11,9	18,1	17,6	15,6	115,3	-11,3
- на виплату державної содопомоги на дітей-сиріт за принципом "гроші ходять за дитиною", забезпечення житлом дітей-сиріт	18,0	27,7	14,4	16,2	0,0	0,0	0,0
- на виплату грошової компенсації за жилі приміщення для родин загиблих учасників бойових дій	14,6	2,0	2,9	4,6	0,0	0,0	0,0
- на забезпечення якісної, новітньої та доступної загальної середньої освіти "Нова українська школа"	27,4	26,3	40,9	30,4	0,0	0,0	0,0
- на утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення	182,9	228,2	342,8	398,1	114,1	-37,6	-71,4
- на реалізацію заходів, спрямованих на підвищення якості освіти	0,0	38,7	19,7	39,7	0,0	0,0	0,0
- бюджету м. Чернівці на капітальний ремонт вул. Хотинської в м. Чернівці	0,0	0,0	200,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Інші субвенції	3,9	45,9	50,3	172,3	3,5	-10,1	-98,0
Всього	6889,1	5992,1	3566,8	3725,5	2849,1	-58,6	-23,5

Субвенції медичного спрямування також надавалися лише в 2018-2020 роках. Так у 2018 році місцеві бюджети області отримали медичної субвенції в сумі 1394,2 млн грн, у 2019 році – 1283 млн грн, у 2020 році – 338,9 млн грн.

Дана субвенція спрямовувалася для оплати всіх поточних видатків закладів охорони здоров'я, крім видатків на оплату комунальних платежів. Починаючи з 2021 року, у зв'язку із закінченням реформи фінансування медичних закладів, їх утримання проводиться за рахунок коштів Національної служби здоров'я.

Також лише протягом 2018-2020 років надавалася субвенція на розвиток медицини, придбання медикаментів та виробів медичного призначення. Так у 2018 році надано 66,5 млн грн такої субвенції, у 2019 році – 43,1 млн грн, у 2020 році – 120,6 млн грн. За рахунок даних субвенцій було здійснено придбання медикаментів та засобів медичного призначення для закладів швидкої медичної допомоги, реалізацію напрямів, спрямованих на розвиток сфери охорони здоров'я у сільській місцевості, фінансування витратних матеріалів для медичних установ та лікарських засобів для інгаляційної анестезії, фінансування проектів з реконструкції або капітального ремонту приймальних відділень в опорних медичних у новостворених госпітальних округах, доплати медичним та іншим працівникам установ охорони здоров'я за рахунок фінансових ресурсів, виділених з фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, яка виникла внаслідок коронавірусу SARS-CoV-2, та її наслідками.

Така ж ситуація із субвенцією на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад, яка надавалася лише до завершення децентралізації, а саме у 2018 році її отримано в обсязі 68,0 млн грн, у 2019 році – 75,8 млн грн. Крім того, у 2020 році була надана разова субвенція бюджету м. Чернівці на капітальний ремонт вул. Хотинської в м. Чернівці в сумі 200 млн грн.

Решта субвенцій, що аналізуються, мають системний характер, надавалися протягом всіх років, за виключенням 2022 року, що пояснюється початком повномасштабної збройної агресії російської федерації та заборонаю проведення видатків капітального характеру.

Проведемо аналіз основних таких субвенцій.

Освітня субвенція займає основну питому вагу у обсязі всіх субвенцій (у 2018 році її питома вага складала 24,9%, у 2019 році – 32,7%, у 2020 році – 64,5%, у 2021 році – 72,6%, у 2022 році – 92,9%) і надавалася протягом усіх п'яти років. Так у 2018 році отримано 1713,4 млн грн освітньої субвенції, у 2019 році – 1958,3 млн грн, у 2020 році – 2299,1 млн грн, у 2021 році – 2706,2 млн грн, у 2022 році – 2646,5 млн грн (рис. 2.4.).

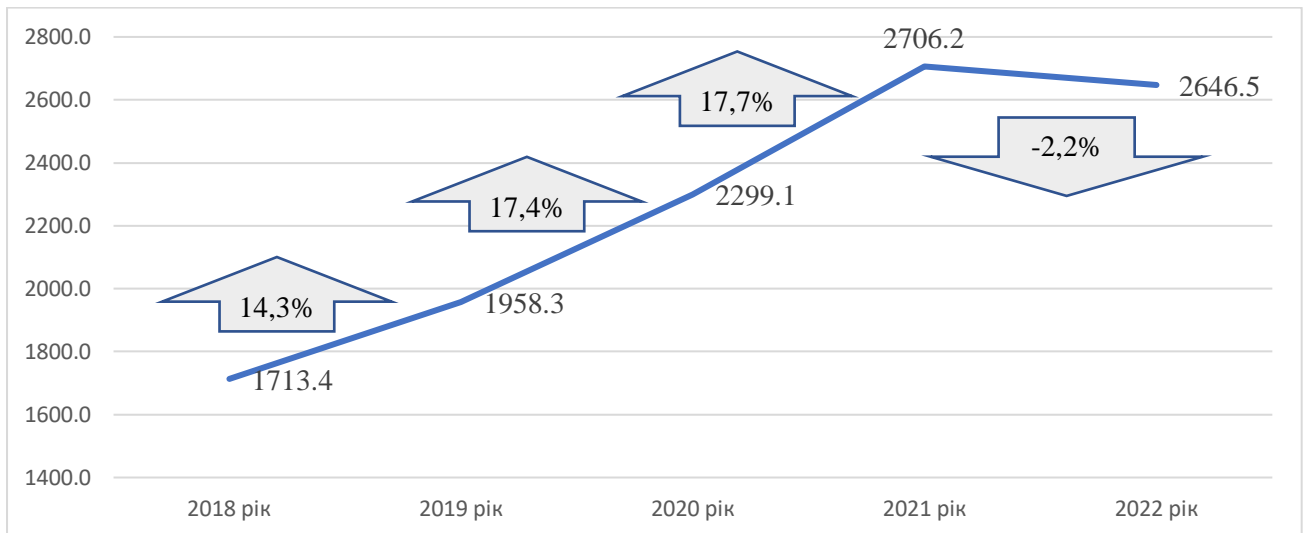

Рис. 2.4. Динаміка надання освітньої субвенції місцевим бюджетам області в 2018-2022 роках

Як свідчить рис. 2.4., обсяг освітньої субвенції зріс у 2019 році порівняно з 2018 роком на 14,3%, у 2020 році порівняно з 2019 роком на 17,4%, у 2021 році порівняно з 2020 роком на 17,7%, а у 2022 році, у зв'язку із російсько-українською війною відбулося скорочення обсягу освітньої субвенції на 2,2%.

Сіл відмітити, що освітню субвенцію одержували всі види місцевих бюджетів (таблиця 2.7.)

У 2018 році обласний бюджет отримав 137,1 млн грн освітньої субвенції, що склало 8,0% всієї суми субвенцій, міські бюджети отримали 469,8 млн грн, або 27,4% обсягу субвенцій, селищні - 115,8 млн грн (6,8%), сільські – 231,7 млн грн (13,5%), районні – 759,0 млн грн (44,3% всієї субвенції).

У 2019 році обласний бюджет отримав 179,4 млн грн освітньої субвенції, що склало 9,2% всієї суми субвенцій, міські бюджети отримали 527,5 млн грн, або 26,9% обсягу субвенцій, селищні – 153,6 млн грн (7,8%), сільські – 353,8 млн грн (18,1%), районні – 743,9 млн грн (38,0% всієї субвенції).

Таблиця 2.7.

Структура освітньої субвенції місцевим бюджетам
Чернівецької області в 2018-2022 роках (у розрізі видів бюджетів), млн грн

Види бюджетів	2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)	Сума	Питома вага (%)
обласний	137,1	8,0	179,4	9,2	163,0	7,1	191,9	7,1	157,5	5,9
міські	469,8	27,4	527,5	26,9	572,8	24,9	1177,7	43,5	1165,3	44,0
селищні	115,8	6,8	153,6	7,8	232,4	10,1	348,8	12,9	336,9	12,7
сільські	231,7	13,5	353,8	18,1	492,4	21,4	987,7	36,5	986,8	37,3
районні	759,0	44,3	743,9	38,0	838,5	36,5	-	-	-	-
Всього	1713,4	100,0	1958,3	100,0	2299,1	100,0	2706,2	100,0	2646,5	100,0

У 2020 році обласний бюджет отримав 163,0 млн грн освітньої субвенції, що склало 7,1% всієї суми субвенцій, міські бюджети отримали 572,8 млн грн, або 24,9% обсягу субвенцій, селищні – 232,4 млн грн (10,1%), сільські – 492,4 млн грн (21,4%), районні – 838,5 млн грн (36,5% всієї субвенції).

У 2021 році обласний бюджет отримав 191,9 млн грн освітньої субвенції, що склало 7,1% всієї суми субвенцій, міські бюджети отримали 1177,7 млн грн, або 43,5% обсягу субвенцій, селищні – 348,8 млн грн (12,9%), сільські – 987,7 млн грн (36,5% всієї субвенції).

У 2022 році обласний бюджет отримав 157,5 млн грн освітньої субвенції, що склало 5,9% всієї суми субвенцій, міські бюджети отримали 1165,3 млн грн, або 44,0% обсягу субвенцій, селищні – 336,9 млн грн (12,7%), сільські – 986,8 млн грн (37,3% всієї субвенції).

Субвенція на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами надавалася місцевим бюджетам області для проведення додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять дітям з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в інклюзивних класах закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а також дітям з особливими освітніми потребами, які у закладах професійної освіти одночасно з набуттям кваліфікацій професійної освіти здобувають загальну середню освіту, а також для придбання спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку, що дають змогу опанувати навчальну програму, для дітей з особливими освітніми потребами.

У 2018 році такої субвенції отримано 7,3 млн грн, у 2019 році – 11,9 млн грн, у 2020 році – 18,1 млн грн, у 2021 році – 17,6 млн грн, у 2022 році – 15,6 млн грн. Порівняно з 2018 роком обсяг субвенції у 2022 році зріс на 115,3%, а порівняно з 2021 роком скоротився на 11,3% (рис. 2.5.).

Як видно з рис. 2.5. обсяги субвенції на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами зростали протягом 2019 та 2020 років (на 64,2% та 52,1% відповідно) і скорочувалися у 2021 та 2022 роках (на 2,8% та 11,3%).

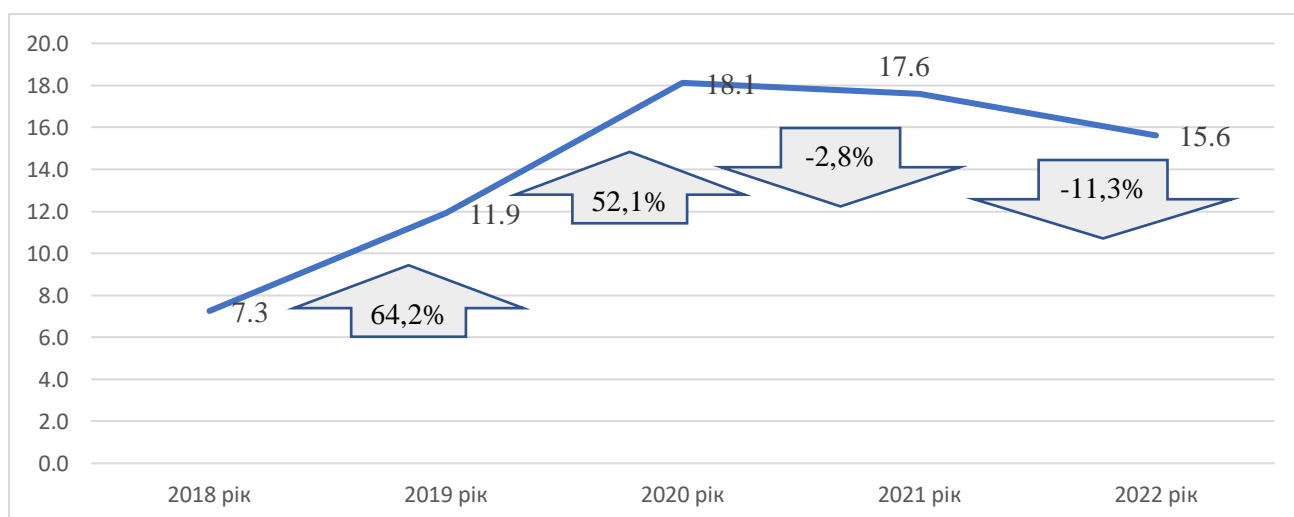

Рис. 2.5. Динаміка отримання субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами місцевим бюджетам Чернівецької області в 2018-2022 роках

Ще однією субвенцією, яка надавалася з Державного бюджету України місцевим бюджетам незважаючи на повномасштабне військове вторгнення російської федерації, стала субвенція на фінансове забезпечення будівництва, ремонту, реконструкції та утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, доріг і вулиць комунальної власності у населених пунктах.

У 2018 році такої субвенції отримано 182,9 млн грн, у 2019 році – 228,2 млн грн, у 2020 році – 342,8 млн грн, у 2021 році – 398,1 млн грн, у 2022 році – 114,1 млн грн. Порівняно з 2018 роком обсяг субвенції у 2022 році скоротився на 37,6%, а порівняно з 2021 роком на 71,4% (рис. 2.6.).

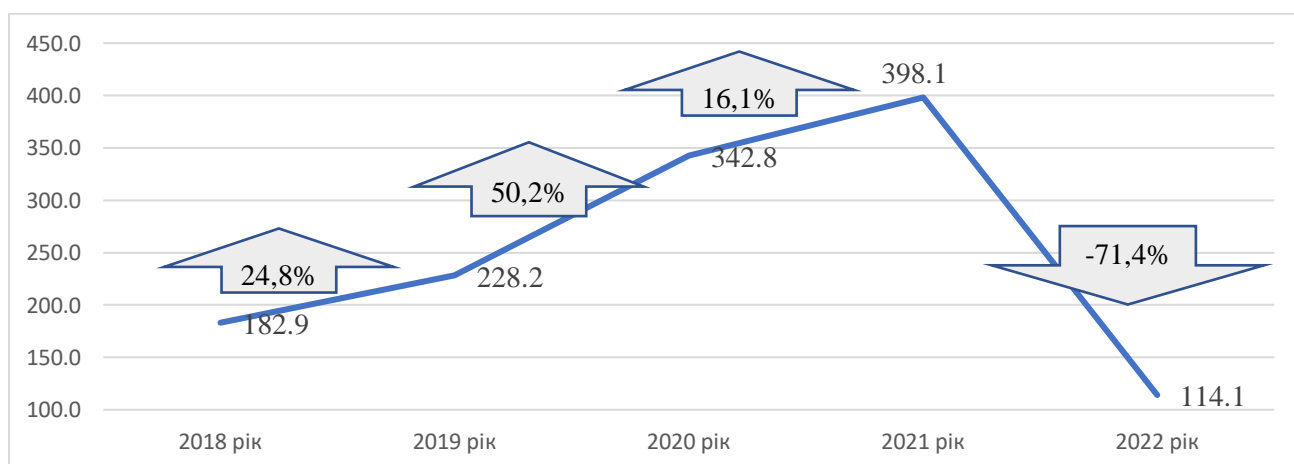

Рис. 2.6. Динаміка надання субвенції на утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення місцевим бюджетам Чернівецької області в 2018-2022 роках

Як свідчить рис. 2.6., обсяг субвенції на утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення зріс у 2019 році порівняно з 2018 роком на 24,8%, у 2020 році порівняно з 2019 роком на 50,2%, у 2021 році порівняно з 2020 роком на 16,1%, а у 2022 році, у зв'язку із російсько-українською війною та неможливістю проводити капітальні видатки відбулося скорочення обсягу субвенції на 71,4%.

Також, зважаючи на повномасштабне військове вторгнення російської федерації, в 2022 році не були перераховані місцевим бюджетам окремі розвиткові субвенції, які надавалися у 2018-2021 роках. Так, субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку територій у 2022 році не надавалася, в той же час у 2018 році її отримано в сумі 256,5 млн грн, у 2019 році – 95,5 млн грн, у 2020 році – 40,0 млн грн, у 2021 році – 179,2 млн грн

Субвенції на виплату державної соцдопомоги на дітей-сиріт за принципом "гроші ходять за дитиною", забезпечення житлом дітей-сиріт у 2018 році отримано в сумі 18,0 млн грн, у 2019 році – 27,7 млн грн, у 2020 році – 14,4 млн грн, у 2021 році – 16,2 млн грн

Субвенції на виплату грошової компенсації за належні для одержання жилих приміщень для сімей загиблих учасників бойових дій у 2018 році отримано в сумі 14,6 млн грн, у 2019 році – 2,0 млн грн, у 2020 році – 2,9 млн грн, у 2021 році – 4,6 млн грн

Субвенція на забезпечення якісної, новітньої та доступної загальної середньої освіти "Нова українська школа" у 2018 році отримано в сумі 27,4 млн грн, у 2019 році – 26,3 млн грн, у 2020 році – 40,9 млн грн, у 2021 році – 30,4 млн грн

Загалом за 2018 рік місцеві бюджети області отримали 21 вид субвенцій, у 2019 році – 27 видів, у 2020 році – 19, у 2021 році – 24, у 2022 році – 7.

Така ситуація із різноманітністю та великою кількістю субвенцій негативно впливає на прогнозованість збалансування місцевих бюджетів в перспективі та збільшує вплив центрального бюджету на їх фінансову спроможність.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖБЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Зарубіжний досвід фінансового вирівнювання територіальних громад

У зарубіжних країнах моделі міжбюджетних відносин у чистому виді практично не зустрічаються та займають перехідне положення між двома крайностями: централізацією та децентралізацією. У зв'язку із зазначеним являє інтерес визначення моделей міжбюджетних відносин Г. Х'юзом і С. Сміта за наступними ознаками: схожість механізмів регулювання міжбюджетних відносин, особливість використаної філософії бюджетного федералізму, зіставлення позицій центральної та субнаціональної влади. У результаті цього можна виділити чотири групи [86]:

I група – держави, що характеризуються значною незалежністю регіональних і місцевих органів влади, яка ґрунтується на широких податкових повноваженнях (федеративні держави – Канада, Австралія і США та унітарні – Великобританія і Японія);

II група держав характеризується високою часткою впливу субнаціональних органів влади у фінансуванні соціальних потреб (країни Північної Європи – Фінляндія, Данія, Норвегія, Швеція);

III групу склали держави Західної Європи (Австрія, Німеччина, Швейцарія), що характеризуються високим розвитком автономності бюджетів різних рівнів у поєднанні з налагодженою системою їх співробітництва;

до IV групи увійшли держави, що відрізняються значною фінансовою залежністю субфедеральних органів влади від центрального бюджету (південні та західні європейські країни – Греція, Бельгія, Нідерланди, Франція, Італія, Португалія та Іспанія).

В Німеччині вирівнювання доходів між федеральними землями здійснюється переважно за допомогою міжрегіональних трансфертів. Методи і

підходи до горизонтального й вертикального вирівнювання у кожній федеральній землі різні, при цьому вони закріплені в окремих законах кожної із земель. Муніципалітети можуть отримувати як доходи, що вільно витрачаються на видатки за власними цілями, так і доходи, які необхідно використовувати на конкретні цілі, так і надходження на спеціальні проекти. В Німеччині існує трьохступенева система міжбюджетного вирівнювання: 1) це надходження податку на додану вартість в бюджети суб'єктів федерації; 2) перерозподіл власних бюджетних ресурсів між бюджетами федеральних земель без втручання з боку федерального уряду; 3) надходження прямих федеральних грантів деяким територіям.

Система вирівнюючих трансфертів Швеції передбачає перерозподіл коштів між більш і менш забезпеченими муніципалітетами. Муніципалітети, що мають надходження вище середнього рівня (що розраховується на базі 15 показників) перераховують внески до спеціального фонду, а менш забезпечені муніципалітети отримують ресурси з цього фонду. Таким чином фінансове вирівнювання базових бюджетів здійснюється за рахунок фінансового ресурсу самих комун з врахуванням чисельності жителів певної комуни.

В Данії дотації органам місцевої влади і система міжбюджетного вирівнювання складаються з чотирьох складових: вирівнювання потреб у видатках; вирівнювання фіскальної бази; інші дотації та схеми вирівнювання; загальні дотації. Дотація не визначає ефекту вирівнювання, а є частиною фінансування органів місцевої влади і призначається для подолання вертикального фіскального дисбалансу. Крім системи загальних дотацій, органи місцевої влади Данії також отримують спеціальні дотації для відшкодування їхніх певних напрямів видатків. Сума щорічної дотації з центрального бюджету розрахунково визначається на підставі "принципу розширеного підсумкового балансу", який визначається збільшенням обсягу дотації в разі встановлення для органів місцевої влади нових завдань або повноважень.

В Франції визначені такі головні механізми розподілу загального фінансового ресурсу: загальна операційна дотація комунам і департаментам (з

1993 року – фіксована), фінансована дотація за рахунок ПДВ; компенсація доходів у разі недоотримання податку на підприємництво, податку на майно та інших місцевих податків і зборів; інвестиційні субсидії; загальна дотація децентралізації для компенсації нових функцій.

З 1994 р. загальна дотація місцевим бюджетам в Франції замінена на фіксовану (90% від загальної дотації згідно з асигнуванням 1993 року). Розподіл залишку (10%) дотації передбачає: компенсацію за додаткові витрати комун, які виконують головну роль у своєму регіоні; компенсація за додаткові витрати внаслідок сезонного туризму; компенсація “міської солідарності” для територіальних громад з кількістю населення понад 10 тисяч і відсотком населення, що користується соціальним житлом і малозабезпеченими громадянами, вище середнього рівня. Зазначений трансферт фінансується за рахунок певної частини надходжень від податку на додану вартість. Державний орган здійснює нагляд за розподілом дотацій, при цьому забезпечується повна прозорість і стабільність процесу виділення коштів (міжбюджетних трансфертів). Обсяг щорічної загальної дотації збільшується щороку залежно від прогнозованого річного рівня інфляції та фактичного рівня ВВП.

Метою функціонування національної системи дотацій в Фінляндії є вирівнювання можливостей муніципалітетів з різними рівнями доходів і видатків для того, щоб мешканці муніципалітетів отримували гарантовані державою базові державні послуги, а їхній податковий тягар при цьому залишався обґрунтовано рівним. Урядові дотації, які надаються органам місцевої влади містять компоненти вирівнювання щодо потреб і наявних фінансових ресурсів. Компонент забезпечення ресурсами спрямований на вирівнювання економічних відмінностей між територіальними громадами і залежить від загальної суми оподатковуваних доходів кожного муніципалітету. Фактично фінансове вирівнювання проводиться за рахунок трансфертів між муніципалітетами, а не за рахунок коштів центрального бюджету. Існують також різні інвестиційні дотації. Крім того, органи місцевої влади можуть отримувати допомогу з фондів центрального уряду на подолання тимчасових фінансових труднощів та

покриття видатків при об'єднанні громад.

Система міжбюджетних трансфертів Нідерландів складається з загальних і спеціальних дотацій і визначаються центральним урядом. Спеціальні дотації використовуються для законодавчо визначених функцій, та замінюються на менш спеціалізовані “багатоцільові” дотації для широких стратегічних напрямків. Формульний розподіл блокових дотацій муніципалітетам передбачається на збалансування зобов'язань по витратах зі спроможністю генерувати фінансовий ресурс із застосуванням критеріїв об'єктивного розподілу і є більш орієнтованою на видатки. Формула розрахунку призначена для збільшення надходжень бідніших міських центрів, таким чином забезпечуючи вирівнювання фіскальних ставок, які встановлюються на базовому рівні. Адміністратори провінційних і муніципальних фондів проводять незначні щорічні корективи з метою уникнення вагомих перерозподілів фінансових ресурсів через п'ять або десять років.

Приблизно 40% надходжень органів місцевої влади (муніципалітетів і районів) Норвегії складають дотації із державного бюджету. Загальні або блокові дотації передбачаються для вирівнювання податкових надходжень і потреб у витратах. Вирівнювання податкових надходжень здійснюється шляхом поповнення надходжень для муніципалітетів, які недоотримують фіскальні надходження. Схема вирівнювання фінансових ресурсів територіальних громад передбачає зменшення доходів для муніципалітетів із надзвичайно високими податковими надходженнями. Державне вирівнювання потреб у витратах ґрунтується на розподілі дотації відповідно до змін потреб у видатках окремих громад. Блокові дотації призначені для фінансування поточних витрат, тоді як спеціальні дотації використовуються для фінансування спеціальних послуг або проектів, переважно у сферах ключової пріоритетності для центрального уряду.

Система бюджетного регулювання Польщі спрямована на досягнення цілей, пов'язаних з усуненням місцевих фіскальних обмежень та підвищенням якості місцевих соціальних послуг, які надаються органами місцевої влади. Дотації загального призначення в Польщі є, в основному, необмеженими

дотаціями, які можуть використовуватися територіальними органами влади з будь-якою метою. Додатково до загальних дотацій органи місцевої влади отримують спеціальні дотації від Уряду країни та інших позабюджетних установ. Найбільшою з трансфертів є освітня дотація, що не є цільовою для освітньої галузі. Дотація вирівнювання місцевим бюджетам Польщі спрямована на вирівнювання розриву в податкоспроможності між усіма ланками місцевої влади і повністю фінансується з центрального бюджету, тобто без фінансової участі органів місцевого самоврядування. Серед цільових трансфертів з центрального бюджету дотаціям на виконання делегованих державою функцій приділяється найбільш важлива роль та вони мають ознаки дотацій без необхідності співфінансування з місцевих бюджетів. Наступна група цільових дотацій складається з видатків, призначених для виконання власних спеціальних функцій органів місцевого самоврядування, і в багатьох випадках має вигляд закритих дотацій з елементом співфінансування.

Фінансування урядів автономних областей Іспанії надходить головним чином з двох основних джерел: податкових надходжень і дотацій. Найбільш важливими трансфертами є: безумовна дотація, що передбачається шляхом розподілу загального обсягу безумовних надходжень (ця дотація плюс передані податки та частка податку на доходи громадян) за формульним методом, в якому основну вагу має кількість населення громади; дотація на здійснення фінансування медичних і соціальних послуг; міжрегіональний компенсаційний фонд - умовна дотація, яка передбачається для фінансування інвестиційних проектів у найбільш бідніших регіонах; європейські фонди - умовні дотації від Європейського Союзу для проведення фінансування інвестиційних проектів у найбільш бідніших регіонах країни. Існує значна фінансова залежність урядів автономних територій від центрального уряду. Розподіл фінансового ресурсу по різних регіонах може відрізнятись. Регіональна влада може самостійно встановлювати ставки та визначати базу оподаткування для закріплених державою за ними податків. Розподіл коштів з центрального бюджету між регіонами є результатом стабільного процесу домовленостей, який іноді

зумовлює затримки в асигнуваннях. Більшість державних трансфертів є загальними дотаціями, призначеними для фінансування поточних видатків установ. Решта трансфертів мають форму спеціальних грантів на капітальні або операційні видатки установ.

Система розподілу трансфертів не забезпечує повного вирівнювання. Однак вона старається запропонувати органам місцевого самоврядування достатні доходи для покриття державних повноважень, виконання яких від них вимагається. Система трансфертів в Іспанії намагається урівноважити дисбаланси між спеціальними потребами у видатках територіальних громад і їх податкоспроможністю.

Головним інструментом міжбюджетних трансфертів в Словаччині виступають розщеплення прибуткового податку з громадян та прибуткового податку з підприємств. При цьому розподіл надходжень прибуткового податку з громадян здійснюється пропорційно чисельності населення, 60% надходжень прибуткового податку з підприємств розподіляється пропорційно населенню, а 40% - за місцем проживання.

У більшості країн обласні (регіональні) і місцеві органи влади мають деякі права у сфері оподаткування, щоб тим чи іншим чином самостійно вирішувати проблему формування бездефіцитних бюджетів, перш ніж розраховувати на фінансову підтримку в різних формах із бюджету вищого рівня. У зв'язку з цим необхідно проводити роботу щодо перерозподілу податків на користь місцевих бюджетів. Це не тільки збільшить їх фінансовий ресурс, але і стимулюватиме місцеву владу до економічного розвитку території, а також дозволить відійти від багаторазового руху фінансових ресурсів по вертикалі вгору-вниз (спочатку від місцевих бюджетів у державний, потім навпаки – у вигляді трансфертів).

Міжбюджетні трансферти як засіб бюджетної політики властиві більшості країн незалежно від форм державного устрою – як унітарних, так і федеративних держав. Незважаючи на те що у світовій фінансовій практиці допускається, що розподіл трансфертів є менш ефективним джерелом

фінансових надходжень порівняно з податковими надходженнями, у реальності трансферти виступають дієвим засобом вирівнювання горизонтальних дисбалансів у бюджетній системі.

У західних країнах органи місцевої влади прагнуть отримати від центрального бюджету трансферти у формі дотацій загального значення, які, з точки зору їх фінансування, вимагають меншого обмеження. Такі дотації надаються в основному для покриття дефіциту місцевих бюджетів. Система застосування трансфертів загального значення поширена у Франції, Великобританії, Німеччині, Нідерландах та ін. У Німеччині, де прийнята і функціонує модель місцевого самоврядування, території отримують трансферти з федеральних бюджетів земель (у даному випадку з особливих, централізованих фондів) і таким чином покривають недостатність податкових надходжень, а субвенції більшою мірою спрямовуються для фінансування капітальних витрат. Отже, у країнах Заходу фінансова підтримка громадам має комплексний характер і спрямоване як на покриття видатків місцевих бюджетів, так і на вирівнювання рівня економічного розвитку даних громад.

Аналіз зарубіжного досвіду демонструє, що не можна знайти критерій, повністю придатний для України. У кожній державі свої особливості застосування механізму регулювання міжбюджетних відносин разом із загальними напрямками до ряду принципів питань. Тому Україні потрібно продовжити реформу міжбюджетних відносин, особливо актуально це питання звучить в умовах воєнного стану, майбутньої Перемоги та необхідності відбудови нашої держави.

3.2. Перспективи вдосконалення системи міжбюджетних трансфертів в умовах воєнного стану та відбудови держави після Перемоги

Особливості розвитку системи міжбюджетних трансфертів зумовлені війною, яка триває в Україні. Вона накладає відбиток не тільки на життя кожного громадянина України, а й на бюджетні відносини та всі ресурсні питання,

пов'язані із забезпеченням обороноспроможності країни і функціонування місцевої економіки кожної громади.

Війна принесла нові серйозні виклики. За деякими оцінками, 13 мільйонів осіб були вимушені покинути свої домівки, з них майже 8 мільйонів громадян виїхали з України.

За попередніми даними, понад 1500 компаній подали заявки на урядову програму переміщення, з них 750 вже перенесли своє виробництво на захід із постраждалих від війни регіонів, в основному в західну частину країни.

За підсумками року ВВП знизилося на 29,1%, а надходження з основних місцевих власних джерел (плата за землю, рента за землю тощо) зменшилося на 38%. Як наслідок, велика частина місцевих бюджетів змінили свою структуру, стаючи більш залежними від трансфертів з центрального бюджету.

Відтік компаній і громадян працездатного віку призвів до того, що деякі громади стали ще "старішими", більш залежними від соціальної підтримки держави та зі зменшеною дохідною частиною місцевих бюджетів, яка в окремих випадках може становити і до мінус 90% в частині доходів від підприємств, які все ще діють, і до мінус 50% у частині власних доходів бюджетів у порівнянні з довоєнним рівнем.

Під час подолання руйнівних наслідків війни та створення умов для стійкого розвитку України варто вже зараз реально оцінювати потреби у видатках бюджету та вишукувати фінансові ресурси, які дозволять збалансувати фінансову спроможність бюджетів.

Так, основними напрямки відбудови, які потребуватимуть значної частини бюджетного фінансування стануть:

- відбудова та модернізація інфраструктури, зокрема транспортної та енергетичної;
- соціальна реабілітація постраждалих від війни, як військових так і цивільного населення і відновлення соціальних закладів;
- ремонт і реконструкція житлового фонду;

- відбудова мережі установ освіти та охорони здоров'я, оптимізованих для нових потреб, продовження реформ у цих галузях;
- відновлення та модернізація промислових потужностей, створення нових робочих місць, підтримка малих та середніх підприємств;
- відбудова пошкоджених аграрних об'єктів, розмінування та рекультивація сільськогосподарських земель;
- розширення виробничих потужностей і державних замовлень для військово-промислового комплексу.

Для надання фінансових можливостей і збалансування ресурсів пропонуємо наступні зміни в систему міжбюджетних відносин:

1. Удосконалення розрахунку базової дотації.

В даний час механізм вирівнювання передбачає, що бюджети територіальних громад отримують базову дотацію, якщо рівень індексу податкоспроможності є нижчим значення 0,9 від середнього показника по державі (у розмірі 80 відсотків суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9). Пропонуємо територіальним громадам, які були розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебували в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) встановити розмір суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9 в обсязі 100 відсотків. Крім того не вилучати кошти до центрального бюджету, якщо індекс податкоспроможності в таких громадах перевищує 1,1. Зазначене дасть можливість компенсувати таким територіям як втрату промислового потенціалу так і забезпечить додаткові надходження до місцевих бюджетів для відновлення функціонування бюджетної системи.

Ще однією проблемою, яку необхідно буде вирішити у післявоєнний період стане збереження в розрахунку базової дотації податку на доходи фізичних осіб з військовослужбовців.

Значне збільшення кількості військових в Україні призвело до рекордів з надходження податку з доходів фізичних осіб до місцевих бюджетів у 2022 році. Ці кошти перекрили дефіцит місцевого бюджету й дали можливість громадам надалі інвестувати їх в обороноздатність громади, підрозділів тероборони,

підтримувати захисників та тримати додаткове навантаження, пов'язане з війною. В той же час розміщення військових частин є нерівномірним по громадах, подекуди їх місцезнаходження може змінюватися протягом певного періоду, що призводить до дефіциту фінансових ресурсів в одних громадах і надлишку коштів у інших громадах. Враховуючи зазначене, пропонуємо при розрахунку базової дотації не включати в розрахунок індексу податкоспроможності надходження від податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових утримань та інших виплат, одержаних військовослужбовцями ЗСУ та особами рядового і начальницького складу.

Вирівнюванні фінансової спроможності регіонів України, яке за Бюджетним кодексом України здійснюється шляхом обрахунку та надання місцевим бюджетам базової дотації або навпаки вилучення частини їхніх доходів у вигляді реверсної дотації. Їх обсяги визначаються Міністерством фінансів України за формульною методикою, що передбачає обрахунок середньої по державі податкоспроможності – надходження податку на доходи фізичних осіб і податку на прибуток підприємств у розрахунку на одного мешканця.

Проте, згадана формульна методика не враховує показники по бюджету м. Києва, що суттєво погіршує фінансову спроможність місцевих бюджетів. Адже середньоукраїнська податкоспроможність стає нижчою від реальної і території отримують значно менші обсяги дотацій. Слід зазначити, що до 2015 року бюджет м. Києва приймав участь у фінансовому вирівнюванні і з нього вилучалися кошти до державного бюджету. Про згаданий недолік наголошується і у рішенні Рахункової палати України від 24.04.2018 № 11-1.

Навіть за існуючих нормативів зарахування податку на доходи фізичних осіб (до бюджету м. Києва його надходить 40 відсотків, тоді як до бюджетів міст обласного значення, районів та об'єднаних громад – 64 відсотків), врахування показників столиці у вирівнюванні фінансової спроможності місцевих бюджетів на 2022 рік мало б результатом збільшення обсягів базової дотації місцевим бюджетам на 4,3 млрд. грн., та зменшення обсягів реверсної дотації по них на 1,8 млрд. грн. Цей додатковий ресурс дозволив би суттєво покращити можливості

балансування місцевих бюджетів та мінімізувати їх дефіцити.

2. Компенсації втрат місцевих бюджетів у зв'язку з наданням державою податкових пільг.

Слід зазначити, що відповідно до статті 103 Бюджетного кодексу України, надання державою податкових пільг, які скорочують доходи місцевих бюджетів, має компенсуватися наданням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію зазначених втрат доходів місцевих бюджетів. З моменту прийняття даної норми місцеві бюджети жодного разу не отримували відповідну компенсацію з державного бюджету. При цьому, окремі бюджети місцевого самоврядування в Україні через це втрачають майже половину своєї дохідної бази. В цілому ж по області втрати місцевих бюджетів лише від надання державою пільг по земельному податку складають у 2022 році 45,5 млн. грн.

3. Зміна напрямів використання додаткової дотації на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я.

Після завершення бюджетної децентралізації фінансування комунальних витрат установ охорони здоров'я вторинного рівня (бувші районні лікарні) лягла «на плечі» бюджетів міст (селищ), які до реформи були районними центрами. Враховуючи скорочення додаткової дотації протягом останніх п'яти років більше ніж у 6 раз, вона перестала виконувати роль компенсатора видатків з утримання установ охорони здоров'я. Враховуючи зазначене, пропонуємо змінити цільове направлення даної дотації, виключити напрямом охорони здоров'я, а зазначені видатки забезпечувати через фінансування Національної служби здоров'я України.

4. Внесення до Бюджетного кодексу нової субвенції – субвенції на відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, що передбачатиме фінансування комплексу першочергових організаційних, фінансових та інших дій, що спрямовуються на прискорене відновлення постраждалих об'єктів критичної інфраструктури, соціальної

інфраструктури, об'єктів житлового та суспільного призначення до стану, що дозволяє забезпечити повернення в регіон внутрішньо переміщених осіб та біженців, підвищення сприятливих умов для діяльності всіх суб'єктів господарювання.

Основними умовами надання цієї субвенція повинна стати:

1) відповідність Державній стратегії регіонального розвитку України та відповідність регіональній стратегії розвитку, а також плану заходів з її реалізації;

2) пріоритетність реалізації заходів та проектів плану відновлення та розвитку території;

3) конкурсний відбір програм (проектів) регіонального розвитку;

4) ефективність використання залучених ресурсів;

5) спроможність об'єктів та суб'єктів, на фінансування яких спрямовуються кошти зазначеної субвенції, самостійно забезпечувати подальше власне фінансування або утримуватися за рахунок джерел місцевих бюджетів;

6) адекватної фінансової та іншої участі органів територіальних громад, на території юрисдикції чи в інтересах яких реалізуються відповідні заходи, програми чи проекти;

7) неупередженого розподілу коштів центрального бюджету;

8) сталості результатів - забезпечення стабільного довготривалого ефекту, збереження отриманих позитивних результатів у довгостроковій перспективі.

5. Зміна підходів до розрахунку освітньої субвенції.

Починаючи з 2015 року на фінансування установ загальної середньої освіти передбачалася освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам. Протягом цих років підхід до розрахунку цієї субвенції змінювався, зокрема з повної компенсації видатків цих установ освітньою субвенцією перейшли до забезпечення лише оплати праці педагогічних працівників. При цьому, як показує практика, обсяги цієї субвенції не покривають заплановані видатки, тому для функціонування загальноосвітніх навчальних закладів

територіальні органи влади змушені використовувати власні фінансові ресурси, що призводить до погіршення ефективності освітньої мережі.

Враховуючи зазначене пропонуємо на перехідний післявоєнний період повернути можливість фінансування всіх поточних видатків установ загальної середньої освіти за рахунок освітньої субвенції.

6. Внесення до Бюджетного кодексу нової субвенції – субвенції на культурний розвиток регіонів.

Не зважаючи на необхідність відбудови зруйнованої інфраструктури, підтримки економіки необхідно звернути увагу на не менш важливий напрямок розвитку держави – її культурне життя та національно-культурну побудову суспільства. Не є секретом, що фінансування культури здійснювалося по залишковому принципу, особливо це має місце під час воєнного стану. В той же час розвиток національної культури, самоідентичності є одним із підвалин національного розвитку держави.

Субвенція повинна бути спрямована на:

- створення та забезпечення функціонування народних художніх колективів, особливо на деокупованих територіях;
- надання грантів сучасним митцям, які створюють український національний продукт;
- підтримка національних творчих колективів;
- розбудова мережі установ культури в сільській місцевості.

Зазначене дасть можливість направити цільові державні кошти на розвиток культури в умовах післявоєнного фінансового дефіциту місцевих бюджетів.

Отже, система міжбюджетних трансфертів потребує постійного оновлення та удосконалення. На допомогу цьому процесу можуть прийти сучасні позитивні практики зарубіжних країн.

У західних країнах органи місцевої влади прагнуть отримати від центрального бюджету трансферти у формі дотацій загального значення, які, з точки зору їх фінансування, вимагають меншого обмеження. Такі дотації надаються в основному для покриття дефіциту місцевих бюджетів. Система

застосування трансфертів загального значення поширена у Франції, Великобританії, Німеччині, Нідерландах та ін.

В той же час аналіз зарубіжного досвіду демонструє, що не можна знайти еталон, повністю придатний для України. Особливо актуально це питання звучить в умовах воєнного стану, майбутньої Перемоги та необхідності відбудови нашої держави.

Враховуючи зазначене пропонуємо:

1. Удосконалити розрахунок базової дотації, зокрема встановити розмір суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9 в обсязі 100 відсотків територіальним громадам, які були розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебували в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) . Крім того не вилучати кошти до центрального бюджету, якщо індекс податкоспроможності в таких громадах перевищує 1,1.

2. Передбачити компенсації втрат місцевих бюджетів у зв'язку з наданням державою податкових пільг шляхом надання додаткових дотацій.

3. Змінити цільове використання додаткової дотації на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я, виключити напрямок охорони здоров'я, а зазначені видатки забезпечувати через фінансування Національної служби здоров'я України.

4. Передбачити нової субвенції – субвенцію на відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, що передбачатиме фінансування комплексу першочергових організаційних, фінансових та інших дій, що спрямовуються на прискорене відновлення постраждалих об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та суспільного призначення до стану та субвенції на культурний розвиток регіонів.

ВИСНОВКИ

Поява міжбюджетних трансфертів зумовлена невідповідністю розподілу повноважень між органами управління поділу джерел фінансових ресурсів. З метою подолання проблеми недостатності власних бюджетних ресурсів місцевих бюджетів для фінансування власних і делегованих повноважень застосовуються методи бюджетного регулювання. Їх застосування дає змогу оперативно реагувати на відсутність достатнього обсягу власних ресурсів і водночас не позбавляє органів місцевої влади ініціативи стосовно мобілізації надходжень, активізації ініціативних кроків щодо залучення додаткових джерел надходжень.

Потреба в додаткових трансфертних надходженнях об'єктивно зумовлена у бюджетній системі будь-якої держави. Вона залежить від рівня економічної кон'юнктури, принципів побудови бюджетної системи країни, ієрархії управління та адміністративно-територіального поділу держави. Така ситуація спричинена дією різних чинників: різним податковим потенціалом, фіскальною неспіввимірністю окремих територій, недоліками розрахунку бюджетних видатків. Як правило, у стабільній системі ці недоліки можуть автоматично усуватися ініціативністю органів місцевої влади щодо активізації господарської діяльності і відповідно забезпечити формування інших джерел доходів.

Характерною особливістю сучасного вітчизняного визначення бюджетних трансфертів є те, що до них відносять не лише кошти, які одержують місцеві бюджети з центрального бюджету, а й перерахування коштів, що надходять у зворотному напрямі - від місцевих бюджетів до центрального бюджету.

Бюджетний кодекс України змінив концептуальні підходи до класифікації міжбюджетних трансфертів. Відповідно до нього міжбюджетні трансферти поділяються на:

- 1) базова дотація. Базова дотація – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету територіальної громади, який

його отримує;

2) субвенції (цільові). Субвенції – міжбюджетні трансферти для використання місцевим бюджетом на певну мету та в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про перерахування субвенції;

3) кошти, що передаються до центрального бюджету та місцевих бюджетів з інших бюджетів територіальних громад;

4) додаткові дотації (надання державою податкових пільг, які зменшують доходну частину місцевих бюджетів, та не враховують при розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів, має компенсуватися наданням додаткової дотації з центрального бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів).

Місцеві бюджети Чернівецької області також беруть участь у системі розподілу міжбюджетних трансфертів, адже їх фінансова спроможність є відносно низькою. Так у 2018 році власні доходи покривали лише 30% потреби в коштах, решта 70% надавалися у вигляді трансфертів з Державного бюджету України, у 2019 році - 34,8%, у 2020 році – 45,2%, у 2021 році – 48,5%, у 2022 році – 60,5%. В той же час необхідно відмітити, що порівняно з 2018 роком фінансова спроможність бюджету Чернівецької області зросла на 101,3%, а порівняно з 221 роком на 24,9%. Зазначене пояснюється як зміною підходів до фінансування соціальних субвенцій так і початком повномасштабної збройної агресії російської федерації у 2022 році.

Для вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів з Державного бюджету Чернівецькій області надавалися як дотації, так і субвенції. У 2018 році місцевим бюджетам області було надано дотацій в сумі 1250,2 млн грн, або 15,4% загального обсягу трансферту, субвенцій в сумі 6889,1 млн грн, або 84,6% обсягу всіх трансфертів, у 2019 році надано дотацій в сумі 1357,6 млн грн (18,5%), субвенцій – 5992,1 млн грн (81,5%), у 2020 році дотацій – 1236,1 млн грн (25,7%), субвенцій – 3566,8 млн грн (74,3%), у 2021 році дотацій – 1349,8 млн грн (26,6%), субвенцій – 3725,5 млн грн (73,4%), у 2022 році дотацій в сумі 1304,0 млн грн (31,4%), субвенцій – 2549,1 млн грн (68,6%).

Основним видом дотацій, які надаються місцевим бюджетам області є базова дотація. У 2018 році її питома вага складала 44,9% всіх наданих дотацій, у 2019 році – 54,1%, у 2020 році – 75,4%, у 2021 році – 81,4%, у 2022 році – 86,5%. У 2018 область отримала базову дотацію в сумі 561,3 млн грн, у 2019 році її обсяг зріс на 30,8% і склав 734,0 млн грн. У 2020 році ріст базової дотації склав 27,0%, обсяг дотації становив 932,0 млн грн. У 2021 році бюджетам Чернівецької області було надано базової дотації в загальному обсязі 1098,3 млн грн, ріст дотації порівняно з 2020 роком склав 17,8%. У 2022 році відбулося несуттєве збільшення обсягу базової дотації – лише на 2,7%. При цьому їй було надано місцевим бюджетам в загальній сумі 1128,3 млн грн.

Основним видом субвенцій є освітня субвенція. У 2018 році її питома вага складала 24,9% загального обсягу субвенцій, у 2019 році – 32,7%, у 2020 році – 64,5%, у 2021 році – 72,6%, у 2022 році – 92,9%. У 2018 році їй отримано в сумі 1713,4 млн грн, у 2019 році – 1958,3 млн грн, у 2020 році – 2299,1 млн грн, у 2021 році – 2706,2 млн грн, у 2022 році – 2646,5 млн грн.

Система міжбюджетних трансфертів потребує постійного оновлення та удосконалення. Особливо актуально це питання звучить в умовах воєнного стану, майбутньої Перемоги та необхідності відбудови нашої держави.

Враховуючи зазначене, запропоновані наступні зміни до міжбюджетного регулювання:

1. Удосконалити розрахунок базової дотації, а саме:

- встановити розмір суми, необхідної для досягнення значення індексу 0,9 в обсязі 100 відсотків територіальним громадам, які були розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебували в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні). Крім того не вилучати кошти до центрального бюджету, якщо індекс податкоспроможності в таких громадах перевищує 1,1;

- не включати в розрахунок індексу податкоспроможності надходження від податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових утримань та інших виплат, одержаних військовослужбовцями ЗСУ та особами рядового і начальницького складу;

- врахувати показники надходження ПДФО до бюджету м.Києва при розрахунку спроможності місцевих бюджетів.

2. Передбачити компенсації втрат місцевих бюджетів у зв'язку з наданням державою податкових пільг шляхом надання додаткових дотацій.

3. Змінити цільове використання додаткової дотації на здійснення переданих з центрального бюджету видатків з утримання установ освіти та охорони здоров'я, виключити напрямок охорони здоров'я, а зазначені видатки забезпечувати через фінансування Національної служби здоров'я України.

4. Передбачити нової субвенції – субвенцію на відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, що передбачатиме фінансування комплексу першочергових організаційних, фінансових та інших дій, що спрямовуються на прискорене відновлення постраждалих об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового та суспільного призначення до стану та субвенції на культурний розвиток регіонів.

Зазначені зміни дадуть змогу місцевим бюджетам отримати додатковий фінансовий ресурс, необхідний для відбудови України після майбутньої Перемоги над російською федерацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв І.В. Бюджетний механізм і соціально-економічний розвиток регіонів. Львів : Ліга-Прес. 2014. 248 с.
2. Бак Н.А. Фінанси : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т. 2012. 352 с.
3. Борщевський В. та інші. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. *Громадський простір*. 2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromady-detsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-romadamy-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah>
4. Булавинець В. М. Бюджетна децентралізація: сутність та специфіка реалізації в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9747>
5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси : підручник. Київ : Центр учбов. літератури. 2004. 608 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2005. 1728 с.
8. Возняк Г.В. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08. Київ. 2018. 42 с.
9. Возняк Г.В. Роль фінансової децентралізації в забезпеченні сталого ендогенного зростання регіонів України. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 100-117.
10. Возняк Г.В. Сучасні механізми реалізації бюджетної політики розвитку: регіональний вимір. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 187-194.
11. Горин В. Теоретичні засади неподаткових надходжень бюджету. *Світ фінансів*. 2015. Вип. 1. С. 58-68.

12. Дем'янишин В.Г. Неподатковий механізм мобілізації доходів бюджету. *Науковий вісник Національного університету ДПС України. Серія: економіка і право.* 2007. № 4. С. 53-60.
13. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія. Тернопіль : ТНЕУ. 2008. 496 с.
14. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>
15. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. / Мочерний С. В., Ларіна Я.С. , Устенко О.А., Юрій С. І.; за ред. С. В. Мочерного. Львів : Світ, 2005. Т. 1. 616 с.
16. Загородній А., Вознюк Г. Фінансово-економічний словник. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка». 2005. 714 с.
17. Збиткові комунальні підприємства потребують негайних змін, - «Центр реформ та розвитку – Чернівці». URL: <https://promin.cv.ua/2018/06/23/zbytkovi-komunalni-pidprijemstva-potrebuiut-nehainykh-zmin-tsentru-reform-ta-rozvytku-chernivtsi.html>
18. Іванова А.М. Особливості здійснення фіскальної децентралізації в Україні. *Світ фінансів.* 2016. № 2. С. 148-157.
19. Ішук С.О., Созанський Л.Й. Економічні результати фінансової децентралізації в Україні: регіональний рівень. *Фінанси України.* 2019. № 4. С. 111-125.
20. Карпишин Н. Формування доходів місцевого бюджету від оренди та приватизації комунального майна. *Світ фінансів.* 2014. Вип. 2. С. 118-125.
21. Карпінський Б.А., Шира Т.Б. Фінанси: термінологічний словник. Київ : ВД «Професіонал». 2008. 608 с.
22. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). Київ : НІОС. 2000. 384 с.
23. Конституція України : закон України від 24 черв 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

24. Кравченко В.І. Місцеві фінанси України. Київ : Т-во “Знання”, КОО, 1999. 487 с.
25. Крупка М., Кульчицький М., Коваленко В. Трансформація ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму в контексті децентралізації. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 3. С. 7-18.
26. Кульчицький М.І., Заброцька В.О. Фінансове територіальне вирівнювання в системі міжбюджетних відносин : монографія. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 2015. 335 с.
27. Луніна І. Стратегія реформування місцевих бюджетів в Україні. *Інформаційно-аналітичний тижневик «Дзеркало тижня»*. 2010. № 8. С. 7.
28. Максимчук О. Вплив бюджетної децентралізації на функціонування бюджету розвитку (на прикладі бюджету м. Тернополя). *Світ фінансів*. 2017. Вип. 14. С. 91-99.
29. Мартянов М. Аналіз довгострокових факторів впливу на доходи бюджетів територіальних громад. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 1. С. 183-191.
30. Марчук А. Вплив децентралізації на структуру та динаміку доходів і видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 2. С. 20-31.
31. Мельник М.І., Лещух І.В., Яремчук Р.Є. Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації в регіоні: інвестиційний вимір. *Фінанси України*. 2019. № 3. С. 103-117.
32. Омелянович Л. Бюджетна система: інтегрований навчальний комплекс. Донецьк : Донецьк. нац. ун-т економіки і торгівлі. 2008. 237 с.
33. Осовська Г., Юшкевич О., Завадський Й. Економічний словник. Київ : Кондор. 2009. 358 с.
34. Павлюк К.В., Бартош С.В. Сучасні підходи до бюджетної децентралізації. *Фінанси України*. 2022. № 11. С. 113-125.
35. Письменний В. Дотації у забезпеченні фінансового потенціалу територій. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 1. С. 70-81.
36. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / Кириленко О.П., Малиняк Б.С., Письменний В.В., Русін В.М. Київ :

ТОВ «Підприємство ВІ ЕН ЕЙ». 2015. 396 с.

37. Податкова система України : підручник / В.М. Федосов та ін.; за ред. В.М. Федосова. Київ : Либідь. 1994. 464 с.

38. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 79-VIII
URL:<http://www.rada.gov.ua>

39. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році : Закон України від 24 грудня 2015 р. № 909-VIII.
URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-19>

40. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28 грудня 2014 р. № 157-VIII. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

41. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 71-VIII. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

42. Раделицький Ю. Проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в контексті фінансової децентралізації. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 2. С. 29-41.

43. Сідельнікова Л.П. Розбудова бюджетних ресурсів у контексті еволюції державотворення. *Фінанси України*. 2014. № 8. С. 70-84.

44. Слухай С.В., Гончаренко О.В. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів. *Фінанси України*. 2022. № 7. С. 32-37.

45. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Бюджети розвитку місцевих бюджетів: проблеми формування та використання в контексті поглиблення фінансової децентралізації. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 34-47.

46. Теорія фінансів : підручник / Юхименко П.І. та ін.; за ред. проф. В.М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури. 2010. 576 с.

47. Територіальний розвиток і регіональна політики в Україні: виклики та пріоритети України / за наук. ред. В.С. Кравців. Ін-т регіон. дослідж. ім. М.І. Долішнього НАН України. Львів. 2018. 157 с.

48. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В.М. Федосова. Київ : Знання. 2008. 611 с.
49. Фінансове забезпечення розвитку місцевого самоврядування в Україні : монографія / М.П. Бадида та ін. Ужгород : ТДВ «Патент». 2017. 400 с.
50. Фінансово-економічний словник / С. В. Бойко та ін.; за заг. ред. П.І. Юхименка. Біла Церква : Освіта. 2012. 365 с.
51. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 3-4. С. 66-69.
52. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. Київ : НІОС. 2011. 488 с.
53. Юшко С. В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 72-87.

АНОТАЦІЯ

Миронець Д.О. Міжбюджетні трансферти як інструмент забезпечення фінансової спроможності місцевого самоврядування. Рукопис. Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа і страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У бакалаврській роботі розкрито роль міжбюджетних трансфертів у забезпеченні фінансової спроможності місцевих бюджетів, проаналізовано стан надання та використання дотацій і субвенцій місцевими бюджетами Чернівецької області в 2018-2022 роках, окреслені перспективи застосування інструментів міжбюджетного регулювання в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: місцеві бюджети, міжбюджетний трансферт, дотація, субвенція, фінансова спроможність.

SUMMARY

Myronets D.O. Interbudgetary transfers as a tool for ensuring the financial capacity of local self-government

Manuscript. Graduate work on completion of the first (bachelor) level of the higher education for the specialty 072 – Finance, banking and insurance. Jury Fed'covych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The bachelor's thesis revealed the role of interbudgetary transfers in ensuring the financial capacity of local budgets, analyzed the state of provision and use of grants and subventions by local budgets of the Chernivtsi region in 2018-2022, outlined the prospects for the use of instruments of interbudgetary regulation in Ukraine in modern conditions.

Key words: local budgets, interbudgetary transfer, subsidy, subvention, financial capacity.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д.О. Миронець